

UNIVERZITA KARLOVA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra pastorálních oborů a právních věd

Vendulka Keclíková

**Uvádění do tajemství Božího království
v programu Katecheze Dobrého pastýře
pro předškolní děti**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: ThLic. Ing. Marie Zimmermannová, Th.D.

Praha 2019

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 6.5. 2019

Vendulka Keclíková

Bibliografická citace

Uvádění do tajemství Božího království v programu Katecheze Dobrého pastýře pro předškolní děti [rukopis]: bakalářská práce / Vendulka Keclíková; vedoucí práce: Marie Zimmermannová. -- Praha, 2019. -- 74 s.

Anotace

Tato bakalářská práce představuje, jakým způsobem jsou děti ve věku 3-6 let uváděny do tajemství Božího království v katechetickém programu Katecheze Dobrého pastýře. V teoretické části práce jsou představeny autorky programu Sofie Cavalletti a Gianna Gobbi, historické okolnosti jeho vzniku a jeho teologická a pedagogická východiska. Teologická východiska jsou porovnávána s požadavky kladenými na katechezi v církvi po druhém vatikánském koncilu. Pedagogická východiska jsou představena v souvislosti s pedagogikou Marie Montessori, ze které vycházejí. Jádro práce tvoří katecheze ke zvolenému tematickému okruhu Boží království. Vybraná podobensství jsou nejprve představena z pohledu exegeze Písma svatého a následně jsou předložena jednotlivá podobensství o Božím království, do jehož tajemství jsou děti postupně uváděny. Zdůrazněny jsou ty aspekty, na které je katecheze předškolních dětí soustředěna, a jejich výběr je zdůvodněn. Praktická část bakalářské práce uvádí zkušenosti z praxe, zejména slovní a obrazové interpretace témat dětmi. Tyto interpretace ukazují, jak děti porozuměly poselství podobensství o Božím království a jak je propojují s dalšími tématy katechezí. Obrázky a odpovědi dětí také odhalují, jaké mají předškolní děti schopnosti uvažovat nad tajemstvím křesťanské víry a jak je rozvíjen jejich vztah s Bohem, o který jde v Katechezi Dobrého pastýře především.

Klíčová slova

Katecheze Dobrého pastýře, Boží království, podobensství o Božím království, Sofia Cavalletti, Gianna Gobbi, Marie Montessori, katecheze předškolních dětí

Abstract

This thesis deals with the ways of initiation into the mystery of the Kingdom of God for children aged 3 to 6 in the Good Shepherd Catechesis programme. In the theoretical part of the thesis, the authors of the programme, Sofia Cavalletti and Gianna Gobbi, the historical background of the programme's origin and its theological and pedagogical bases are introduced. The theological foundations are compared with the requirements laid out for the catechesis after the Second Vatican Council. The pedagogical bases are presented in the context of Maria Montessori's pedagogy they are patterned on. The core of the thesis consists of the catechesis of the chosen topic – The Kingdom of God. At first, the selected parables are introduced from the biblical point of view, and then particular parables of the Kingdom of God are presented, which the children are gradually initiated into. The stress is put on those aspects that the catechesis of preschool children focuses on and reasons for the selection of the parables are given. The practical part of the thesis deals with hands-on experience, especially with children's verbal and visual interpretations of the topic. These interpretations show children's ability to understand the parables of the Kingdom of God and to synthesize different topics. The pictures and answers also reveal children's ability to reflect on the mystery of the Christian faith and the way of developing their relationship with God, which the Good Shepherd Catechesis is primarily centred on.

Keywords

Good Shepherd Catechesis, Kingdom of God, parables of the Kingdom of God, Sofia Cavalletti, Gianna Gobbi, Maria Montessori, preschool children catechesis

Počet znaků (včetně mezer): 80 588

Poděkování

Děkuji Marii Zimmermannové za její čas, který věnovala vedení mé práce, za cenné poznatky a podporu. Děkuji svému manželovi a rodině, bez jejichž pomoci by tato práce nevznikla. Děkuji také za podporu a pochopení přátel z farního společenství. Děkuji Kláře Novákové za přečtení práce, Michaele Ponocné za kontrolu anglického překladu a Marcele Roubalové-Fojtíkové za poskytnutí literatury a zkušeností z jejího atria.

Obsah

Úvod.....	8
1. Představení programu Katecheze Dobrého pastýře.....	9
1.1. Základní charakteristika.....	9
1.2. Představení autorek Katecheze Dobrého pastýře.....	11
1.3. Náboženská výchova v systému Marie Montessori a její vliv na Katechezi Dobrého pastýře.....	14
1.4 Teologická východiska Katecheze Dobrého pastýře.....	16
1.5. Pedagogická východiska Katecheze Dobrého pastýře.....	22
2. Boží království v Písmu svatém.....	24
2.1. Boží království v synoptických evangeliích.....	25
3. Podobenství o Božím království v Katechezi Dobrého pastýře.....	28
3.1. Podobenství jako literární druh.....	29
3.2. Přístup k podobenstvím o Božím království v Katechezi Dobrého pastýře podle Sofie Cavalletti.....	29
3.3. Podobenství o hořčičném zrně (Mt 13,31-32).....	32
3.4. Podobenství o kvasu (Mt 13,33).....	35
3.5. Podobenství o semeni (Mk 4,26-29).....	37
3.6. Podobenství o pokladě ukrytém v poli (Mt 13,44).....	38
3.7. Podobenství o drahocenné perle (Mt 13,45-46).....	40
3.8. Modlitba Otče náš.....	41
4. Zkušenost z praxe Katecheze Dobrého pastýře.....	42
4.1. Slovní a obrazové interpretace dětí v našem atriu.....	43
4.2. Slovní a obrazové interpretace dětí uvedené v publikacích týkajících se KDP...45	
Závěr.....	49
Seznam použitých zkratk.....	52
Seznam literatury.....	53
Seznam příloh.....	59

Úvod

Katecheze Dobrého pastýře je v České republice stále ještě málo známý program, zaměřený na katechezi dětí od 3 do 12 let. Jeho pedagogické a teologické pozadí je v našem prostředí v oblasti náboženské výchovy ojedinělé, protože vychází a propojuje montessori pedagogiku a kerygmaticko-liturgický model katecheze a zároveň klade velký důraz na naplňování potřeb dítěte ve všech složkách jeho osobnosti.

Teologická východiska, na kterých program stojí, plně odpovídají požadavkům na katechezi v církvi a činí z něj ucelený katechetický program pro děti. Primární je důraz na hlásání kerygmatu a budování vztahu mezi Bohem a dítětem. Zdrojem, ze kterého program čerpá a do kterého děti uvádí, je Písmo a liturgie.

Jako téma pro bakalářskou práci jsme si vybrala jeden z hlavních okruhů, kterým se Katecheze Dobrého pastýře zabývá, a to téma Božího království. Cílem práce je ozřejmit, jak se s tématem Božího království v tomto katechetickém programu pracuje, na co je kladen důraz, jaké k tomu jsou důvody z hlediska katecheze předškolních dětí a jaké jsou zkušenosti s reakcemi dětí na toto téma.

V první části nejprve představím program Katecheze Dobrého pastýře, jeho autorky, teologická a pedagogická východiska, která ukazují, na jakých principech je program vystavěn.

Ve druhé části se budu zabývat Božím království v Písmu svatém, především v synoptických evangeliích. Je to z toho důvodu, že Písmo svaté je pro nás primárním zdrojem Božího slova, tedy i zdrojem informací o Božím království, a umožní nám lépe pochopit, proč jsou podobenství o Božím království jedním z hlavních témat Katecheze Dobrého pastýře.

V třetí části se věnuji jednotlivým podobenstvím, která byla do programu vybrána. Uvedu důvody, proč byla vybrána, pokusím se o exegezi jednotlivých perikop a ozřejmím, jak konkrétně se s podobenstvími v programu pracuje. V poslední části se věnuji praktickým výstupům, které je možné získat při práci s dětmi. Jde o jejich reakce v podobě kreseb a slovních interpretací, které jsou ukazatelem nejen toho, jak děti tématu rozumí, ale také odráží jejich duchovní život.

1. Představení programu Katecheze Dobrého pastýře

1.1. Základní charakteristika

Katecheze Dobrého pastýře je uceleným katechetickým programem určeným dětem ve věku od 3 do 12 let. Program je rozdělen do tří stupňů podle věku (3-6, 6-9 a 9-12 let). V něm jsou děti postupně uváděny do tajemství víry a křesťanského života.

Koncept vznikl v Itálii od 50. let minulého století a jeho autorkami jsou Sofia Cavalletti a Gianna Gobbi. Postupně se tento program ujal po celém světě napříč křesťanskými denominacemi.

Podporu a organizaci programu, jakož i jeho pravidelné revize, zajišťuje Mezinárodní rada, která byla založena v roce 1996 a sdružuje zástupce národních asociací. Rada také dohlíží na jednotu a zachování identity Katecheze Dobrého pastýře.

Základní literatura pro Katechezi Dobrého pastýře (dále KDP), jsou publikace z pera Sofie Cavalletti (viz 1.2.1.) a Gianny Gobbi (viz 1.2.2). V českém jazyce je dostupná metodická příručka polských katechetů Barbary Surmy a Krzysztofa Biela s názvem *Já jsem Dobrý pastýř: průvodce programem Katecheze Dobrého pastýře*.¹

Stěžejní body programu jsou také popsány v dokumentu „32 Points Of Reflection“², který Mezinárodní rada vypracovala a schválila, a které KDP charakterizují (viz příloha 1).

Obsah programu Katecheze Dobrého pastýře je výsledkem experimentu a pozorování dětí.³ Autorky programu pracovaly tak, že dětem předkládaly různá témata a na základě odezvy dětí jim přizpůsobovaly obsah programu i podobu didaktických materiálů. Zůstalo tedy jen to, co u dětí vzbuzovalo zájem a nacházelo u nich radostnou odezvu.⁴

¹ SURMA, Barbara – BIEL, Krzysztof. *Já jsem dobrý pastýř: průvodce programem Katecheze Dobrého pastýře*. V Praze: Stanislav Juhaňák - Triton, 2016

² CAVALLETTI, Sofia. *The Religious Potential of the Child 6 to 12 Years Old: a description of an experience*. Chicago, IL: Catechesis of the Good Shepherd Publications, 2002, s. 133; dostupné také v překladu na <<https://www.katechezedobrehopastyre.cz/news/a32-principu-k-reflexi-charakteristika-programu-kdp/>> (9.7.2016) [21.03.2019]

³ CAVALLETTI, Sofia. *The Religious Potential of the Child: Experiencing Scripture and Liturgy with Young Children*. Chicago, IL: Catechesis of the Good Shepherd Publications, 1992, s. 21 (dále uváděno jako *The Religious Potential of the Child*)

⁴ tamtéž, s. 22

Výsledkem je katecheticky a metodicky ucelený program, který plně respektuje potřeby dítěte – fyzické, psychické i spirituální.

Katecheze je založená nikoliv na doktríně nebo zkušenosti, ale na kerygmatu, tedy na událostech a skutečnostech, které jsou pro nás radostnou zprávou. To je pro KDP specifické a originální.⁵

Je kladen důraz na samostatné myšlení dětí, které katecheta podněcuje. Dětem se nepředkládají hotové odpovědi a definice, ale ony samy vlastním uvažováním dospívají k jednotlivým poznatkům a syntézám. Tyto pak mohou vyjádřit slovně či ve svých kresbách, které jsou jejich interpretačním prostředkem. Děti pracují v tichosti a vlastním tempem.⁶

Setkání se konají jednou týdně v tzv. atriu a děti spolu s katechetou pronikají do Božích tajemství. Postupně jsou jim představeny různé tematické okruhy, které jsou napříč jednotlivými stupni provázány a spojují se v celky. Do prvního stupně pro děti ve věku 3 – 6 let patří témata: Mše svatá, Advent a Vánoce, Vzkříšení, Podobenství o Božím království, Podobenství o dobrém pastýři a Svátost křtu. Podobenství o dobrém pastýři je ústředním tématem a všechna ostatní jsou k němu vztažena (viz příloha 2).

Posláním KDP je sloužit dětem v jejich duchovním životě. Cílem tohoto programu tedy nejsou znalosti z oblasti náboženství, ale navázání živého vztahu k Bohu.⁷ „Program v sobě zahrnuje všechny prvky výchovy ve víře: setkávání, vyučování, kontemplaci, sdílení, modlitbu i slavení.“⁸

A co můžeme nalézt na jeho výstupu? Vztah mezi Bohem a dítětem je tajemstvím. V programu děti pozorujeme a můžeme si všimnout některých náznaků, které toto tajemství podhalují. Cavalletti je popisuje jako „tichá radost“, „nerušené zaujetí“ nad tématem, samostatné rozpoznávání biblických a liturgických pravd.⁹ Dále mezi ně patří slovní reakce a kresby, které jsou výrazovým prostředkem dětí. Některé tyto kresby a postřehy jsou součástí 4. kapitoly. Ukazují, že duchovní život dítěte je nesmírně bohatý a je-li správně podpořen, přináší plody.

⁵ CAVALLETTI, Sofia. *The Religious Potential of the Child*, s. 4

⁶ GOBBI, Gianna. *Listening to God with Children: The Montessori Method Applied to the Catechesis of Children*. Loveland: Treehaus Communications, 1998, s.3

⁷ tamtéž

⁸ ZIMMERMANNOVÁ, Marie. A Kerygmatic Liturgical Model of Catechesis in the Work of Sofia Cavalletti. *AUC Theologica* 2018, roč. 8, č. 2, s. 58

⁹ CAVALLETTI, Sofia. *The Religious Potential of the Child*, s. 4

1.2. Představení autorek Katecheze Dobrého pastýře

Autorkami Katecheze Dobrého pastýře jsou paní Sofia Cavalletti a Gianna Gobbi. Pedagogickou inspiraci poskytly poznatky Marie Montessori.

1.2.1. Sofia Cavalletti

Narodila se v Římě 21. 8. 1917 v šlechtické rodině římskokatolického vyznání.

Vystudovala hebrejštinu na La Sapienza - Università di Roma pod vedením bývalého římského rabína dr. Eugenia Zolli, který později konvertoval ke katolické víře. Jako jedna z prvních žen získala doktorát z hebrejštiny a komparativních semitských jazyků, přednášela a publikovala.¹⁰ Sofia Cavalletti byla nadaná na jazyky. Kromě latiny, řečtiny a hebrejštiny ovládala i pět dalších světových jazyků.¹¹

Díky své aprobaci se stala členkou Italské ekumenické rady i Papežské rady pro náboženské vztahy s židy. Překládala starozákonní knihy a psala k nim komentáře.¹²

V roce 1954 byla požádána montessori pedagožkou paní Adele Costa Gnocchi, aby na její škole vyučovala náboženství. Když Sofia Cavalletti viděla, jak jsou děti četbou Písma svatého a jejím výkladem hluboce zasaženy a dojaty, rozhodla se věnovat katechezi dětí. Spolu s další přímou spolupracovnicí Marie Montessori paní Giannou Gobbi dala postupně vzniknout Katechezi Dobrého pastýře, která se stala náplní jejího života.¹³ Nechala ve svém domě zřídit atrium, místo, kde se katecheze odehrávala, a soustavně se práci s dětmi věnovala. Sama Cavalletti vzdělávala další katechety a postupně se Katecheze Dobrého pastýře rozšířila do celého světa.

Mezi základní díla, která Sofia Cavalletti o Katechezi Dobrého pastýře publikovala, patří: *Il potenziale religioso del bambino: descrizione di un'esperienza con bambini da*

¹⁰ CAVALLETTI, Sofia – COULTER, Patricia. *Ways to nurture the relationship with God*. Chicago, IL: Liturgy training publications, 2010, s. 116

¹¹ MAY, Scotie. *Sofia Cavaletti*. [10.10.2018]
<http://www.talbot.edu/ce20/educators/catholic/sophia_cavaletti/>

¹² CAVALLETTI, Sofia – COULTER, Patricia. *Ways to nurture the relationship with God*, s. 116

¹³ MAY, Scotie. *Sofia Cavaletti* [10.10.2018]
<http://www.talbot.edu/ce20/educators/catholic/sophia_cavaletti/>

*3 a 6 anni*¹⁴, *Il potenziale religioso tra i 6 e i 12 anni: descrizione di un'esperienza*¹⁵, *La storia del Regno di Dio. 1, Dalla creazione alla Parusia*¹⁶, *La storia del Regno di Dio. 2, La liturgia e la costruzione del Regno*¹⁷.

Sofia Cavalletti zemřela ve věku 94 let 23. 8. 2011 ve svém domě v Římě, kde do posledních chvil provázela děti na cestě za poznáváním Dobrého pastýře.¹⁸

1.2.2. Gianna Gobbi

Narodila se 15. 12. 1919 v Římě v rodině právníka jako třetí ze čtyř dětí¹⁹. V roce 1940 absolvovala montessori výcvik, spolupracovala přímo s Marií Montessori. Následovala její činnost v Palazzo Taverna v Římě pod vedením paní Adele Costa Gnocchi, která v ní odhalila předpoklady pro činnost katechetky. V roce 1954 ji seznámila se svojí přítelkyní Sofií Cavalletti. Vznikla tak více než 50letá spolupráce těchto dvou žen. Gianna Gobbi má zásluhu na uplatnění montessori principů v Katechezi Dobrého pastýře.

Její již zmíněná kniha, vydaná pouze v angličtině, *Listening to God with Children: The Montessori Method Applied to the Catechesis of Children* - je základním zdrojem pedagogických principů užitých v Katechezi Dobrého pastýře.

Gianna Gobi zemřela v Římě 29. 1. 2002 ve věku 82 let.²⁰

¹⁴ Roma: Città Nuova, 1979 (v angličtině vyšlo jako *The Religious Potential of the Child: Experiencing Scripture and Liturgy with Young Children*, viz výše)

¹⁵ Roma: Città Nuova, 1996 (v angličtině vyšlo jako *The Religious Potential of the Child 6 to 12 Years Old: a description of an experience*, viz výše)

¹⁶ Todi: Tau, 2009 (v angličtině vyšlo jako *The History of the Kingdom of God, Part 1: From Creation to Parousia*, Chicago: Archdiocese of Chicago - Liturgy Training Publications, 2012)

¹⁷ Todi: Tau, 2010 (v angličtině vyšlo jako *The History of the Kingdom of God, Part II: Liturgy and the Building of the Kingdom*, Chicago: Archdiocese of Chicago - Liturgy Training Publications, 2013)

¹⁸ GARRIDO, Ann. *A Year with Sofia Cavalletti: Daily Reflections on the Spiritual and Theological Influences of the Catechesis of the Good*. Chicago: Archdiocese of Chicago - Liturgy Training Publications, 2017, s. IX-XVIII

¹⁹ Asociación Colombiana para la Formación Religiosa Católica. *Biografía de Gianna Gobbi*.

[2019-3-18] <<http://www.acoforec.org/website/index.php/component/content/article/15-catequesis-del-buen-pastor/78-biografia-de-gianna-gobbi-ok?Itemid=124>>

²⁰ GARIDO, Ann. s. 337-339

1.2.3. Marie Montessori

Katecheze Dobrého pastýře by se neobešla bez Marie Montessori. Ta sice není přímou autorkou, na jejích pedagogických základech však stojí metodika programu a i ona sama vypracovala program náboženské výchovy dětí, jejíž některé prvky jsou v Katechezi Dobrého pastýře obsaženy.

Marie Montessori žila v letech 1870–1952. Vystudovala jako první žena v Itálii lékařskou fakultu a po studiu se zaměřila na výchovu a rozvoj duševních schopností mentálně postižených dětí na psychiatrické klinice v Římě. V roce 1907 otevřela v Římě svůj první Dům dětí, kde aplikovala svojí novou pedagogickou metodu na zdravé děti z chudých rodin. Tato metoda měla veliký úspěch. Mentálně postižené děti, o nichž se soudilo, že jsou těžko vzdělatelné, se naučily číst a psát. Podle stejného programu se rozvíjely i děti z chudých rodin v Domě dětí. Pracovaly zcela samostatně a všechny fascinoval jejich klid, disciplína, která nebyla nijak vynucována, a pokroky, kterých při studiu dosahovaly. Postupně otevírala domy po celé Evropě, publikovala, přednášela a vzdělávala vychovatele. V roce 1939 uprchla před fašismem do Indie, odkud se vrátila po válce do Holandska, kde roku 1952 zemřela. Založila asociaci, která šířila a šíří její pedagogickou metodu dodnes.

Sama Cavalletti o ní píše jako o ženě, která v roce 1907, kdy začala své pedagogické působení, objevila „nové dítě“²¹. Montessoriin pohled na dítě, jeho schopnosti a odhalení ukrytého potenciálu byly ve své době zcela novátorské a odlišné od tehdejšího přístupu dospělých k dětem.

Ohledně pedagogických principů a metodiky, jejichž popis je nad rámec této práce, odkazují na následující publikace, jichž je Marie Montessori autorkou – *La mente del bambino: mente assorbente*²², *Il segreto dell'infanzia*²³ a *La scoperta del bambino*²⁴.

²¹ CAVALLETTI, Sofia. Maria Montessori and the Catechesis of the Good Shepherd. *The Catechesis of the Good Shepherd Journal* 2008, č.23, s.4

²² Milano: Garzanti, 2017 (v češtině vyšlo jako *Absorbující mysl*. Praha: SPS – nakladatelství světových pedagogických směrů, 2003)

²³ Milano: Garzanti, 2017 (v češtině vyšlo jako *Tajuplné dětství*. Praha: Triton, 2012)

²⁴ Milano: Garzanti, 2017 (v češtině vyšlo jako *Objevování dítěte*. 2. vydání. Praha: Portál, 2017)

1.3. Náboženská výchova v systému Marie Montessori a její vliv na Katechezi Dobrého pastýře

Výchova a vzdělávání podle Marie Montessori zahrnuje rozvíjení celé osobnosti dítěte, duchovní složku, která nás vzhledem k tématu práce zajímá nejvíc, nevyjímaje.

Montessori byla katolička. Přednášela, psala eseje a články týkající se výchovy dítěte v prostředí církve.²⁵

Základy náboženské výchovy byly položeny v Barceloně, ve vzorové montessori třídě, a řídí se stejnými principy, jako ostatní výchova v jejím pedagogickém systému.²⁶

Pro děti byl v Barceloně vytvořen prostor připomínající kostel, uzpůsobený jejich fyziognomii. Marie Montessori zjišťuje, že „malý kostel“, který nazvala „atrium“ se stal naplněním jejího snažení.²⁷ Činnosti, které se jevily ve třídě bez svého cíle, zde našly svůj přirozený cíl a smysl. Měla na mysli zejména cvičení, která vedla na soustředění dětí, na jejich ztišení a rozjímání. Děti byly plné radosti a hrdé, že vše zvládají. Všimla si, že se naučily velmi dobře rozlišit předměty určené k profánnímu užití, a předměty a činnosti, které mají zvláštní význam. Že už čtyřleté děti vnímají rozdíl v tom, jestli smáčí prsty ve svěcené vodě nebo si myjí ruce v obyčejné vodě.²⁸

Děti se už od malička seznamovaly s liturgií, s symboly, s „hlubokým smyslem, který je věcem vlastní, s přesným používáním a účelem předmětů.“²⁹ Montessori si přála, aby se atrium nacházelo v každém Domě dětí a bylo jeho středem.

Později náboženskou výchovu ze svého systému vyřadila. Jednak z důvodů, že byla kritiky nařčena, že její výchova neodpovídá křesťanskému chápání, ačkoliv v roce 1918 získala schválení od papeže Benedikta XV. Dále také proto, že v indickém exilu, kde byla nucena zůstat během druhé světové války, se setkala s hinduismem a buddhismem a nedokázala jejich abstraktní chápání do svého vzdělávacího systému začlenit. Později

---

²⁵ MONTESSORI, Maria. *I bambini viventi nella chiesa*, Milano: Garzanti, 1970 (anglicky vyšlo jako *The Child in the Church: Essays on the religious education of children and the training of character*. London: St. Paul Catechetical Guild, 1965)

²⁶ MONTESSORI, Maria. *Objevování dítěte*, s. 301

²⁷ tamtéž

²⁸ tamtéž

²⁹ BRANDHAUER, Petra. Vhled do náboženské výchovy Marie Montessori. *Cesty katecheze*, roč. 2014, č. 2-3, s. 17

svého rozhodnutí, že nepokračovala v náboženské výchově v rámci své vzdělávací metody, litovala.³⁰

Ohledně spirituálního základu nejen náboženské výchovy, ale i výchovy dítěte obecně, Marie Montessori píše, že bytosti jsou vedeny Boží inteligencí a následují instinkty, zatímco člověka odlišuje jeho inkarnovaná duše a inteligence, které mu Bůh dal. Na to musíme myslet při výchově dětí. Dítě je stvořené Bohem a vedené Duchem. Nejsme to my, kdo dítě utváříme, ale Bůh. My jsme jeho služebníci a dítěti jsme průvodci.

Nesmíme vidět jen dítě, ale Boha v něm. Musíme ctít zákony stvoření v něm. Nesmíme si myslet, že bychom mohli „učinit dítě“; když to děláme, ničíme Boží dílo. Tajemství výchovy je tedy rozpoznat, co je v člověku Boží, a to sledovat, tedy to Boží v člověku znát, milovat a tomu sloužit; pomáhat a spolupracovat z pozice stvoření, ne Stvořitele.³¹

Dítě samo v sobě má potenciál Boha objevovat jeho vlastním způsobem a úkolem vychovatele je dát mu na to dostatečný prostor a dítěti nebránit.

Shodně píše Sofia Cavalletti o přirozené potřebě dítěte poznávat Boha:

Věříme, že dítě, víc než kdokoli jiný, má potřebu lásky, protože je samo bohaté na lásku. Potřeba dítěte být milován nevychází z nějakého nedostatku, který musí být napraven, ale spíše z oné bohatosti hledající něco, co by jí odpovídalo... Tudíž dítě se neobrací k Bohu z potřeby nějaké kompenzace, ale z hluboké potřeby vycházející z dětské přirozenosti...Ve spojení s Bohem dítě zažívá nehynoucí lásku...Při setkání s Bohem má dítě radost a těší se z hlubokého uspokojení, z pravého uspokojení života.³²

Sofia Cavalletti ve svém článku³³, týkající se vztahu Katecheze Dobrého pastýře a pedagogiky Marie Montessori uvádí, že Montessoriino „nové dítě“, její pohled na dítě, na jeho schopnosti a potenciál, byly základem toho, co Cavalletti nazývá „metafyzické dítě“, dítě, které je schopno v transcendentnu najít plné uspokojení svých nejnítějších potřeb. S takovým pohledem na dítě pak dojdeme k ospravedlnění toho, proč se vůbec

³⁰ SCOTIE, May. *Maria Montessori*. [2019-03-08] <<https://www.biola.edu/talbot/ce20/database/maria-montessori>>

³¹ MONTESSORI, Maria. *I bambini viventi nella chiesa*. Neapol, 1922. In SCHULZ-BENESCH, Günter – OSWLAD, Paul. *Gott und das Kind*, 2001, Freiburg: Heider, s. 71

³² CAVALLETTI, Sofia. *The Religious Potential of the Child*, s. 44-45

³³ CAVALLETTI, Sofia. *Maria Montessori and the Catechesis of the Good Shepherd*, s. 4

nějakou formací dítěte v tak brzkém věku zabývat. Tím, že mu umožňujeme setkání, splníme jeho nejvnitřnější potřeby. V raném dětství jde především o potřebu být milován ochrannou láskou.³⁴

Dalším důvodem pro zahájení katecheze již v předškolním věku je skutečnost, že pokud se dítě setká s Bohem až ve věku po 6. roce, kdy se začíná otevírat morálním hodnotám a Bůh je mu prezentován pouze jako strážce a soudce, dojde u dítěte k deformování obrazu Boha: „Myslíme si, že katecheze, která začne kolem šestého nebo sedmého roku věku, může dětem zamlžit Boží tvář.“³⁵ Pokud chybí citový základ, který dítě získá v předškolním věku, vytratí se tím příležitost k citové integraci kérymatu a „katecheze bude přijímána více rozumem dítěte než jeho srdcem“³⁶, což může zapříčinit obtíže v duchovním životě v pozdějším věku.

Cavalletti převzala, kromě postoje k dítěti, i metodu pozorování dítěte v připraveném prostředí, založenou primárně na experimentu. Spolu s Giannou Gobbi pak využily některé materiály Marie Montessori jako základ pro své záměry v náboženské výchově. Příkladem budiž využití montessori globusu při prezentaci Izraele na mapě světa, časové pásy při prezentaci dějin světa pro starší děti a dalších didaktických pomůcek.

Významným prvkem, se kterým se setkáváme v Katechezi Dobrého pastýře a se kterým pracovala již Marie Montessori, je důraz na liturgii³⁷ a na didaktický přístup při uvádění do slavení svátostí. Uvědomíme-li si, že se tak stalo v roce 1915, kdy liturgické hnutí teprve sílilo, dojde nám, jak Montessori předběhla v tomto ohledu svou dobu.

Marie Montessori náboženskou výchovu nezpracovala tak, jak si přála, čehož ke konci života litovala. Poskytla ale stěžejní základ, na němž Sofia Cavalletti a Gianna Gobbi Katechezi Dobrého pastýře založily.

1.4 Teologická východiska Katecheze Dobrého pastýře

Sofia Cavalletti se začala zabývat katechezí dětí v době, kdy bylo na vrcholu jak liturgické, biblické, tak katechetické hnutí. Jejich základním plodem pro katechezi bylo první Všeobecné katechetické direktorium (VKD)³⁸ vydané na základě úkolu druhého vatikánského koncilu formulovaného v Dekretu o pastýřské službě biskupů

³⁴ CAVALLETTI, Sofia. *The Religious Potential of the Child*, s. 152

³⁵ tamtéž, s. 155

³⁶ tamtéž, s. 156

³⁷ CAVALLETTI, Sofia. *Maria Montessori and the Catechesis of the Good Shepherd*, s. 5

³⁸ *Všeobecné katechetické direktorium*. Praha: Sekretariát české biskupské konference, 1994. Česká biskupská konference

v církvi, čl. 44: „Ať se také vypracuje...direktář pro katechetickou výchovu křesťanského lidu, který by obsahoval základní zásady a rozvrh této výchovy i vypracování příslušných knih.“³⁹

V roce 1997 pak došlo k revizi VKD a vzniklo Všeobecné direktorium pro katechezi (VDK)⁴⁰. V těchto dokumentech církev formulovala principy, podle kterých se má katechetická činnost řídit.

Program KDP plně koresponduje s katechetickými principy představenými v uvedených direktoriích, což bych ráda ukázala v následujících podkapitolách.

1.4.1. Trinitární christocentrismus

Nejprve bych ráda nastínila, co si pod pojmem trinitární christocentrismus představují výše zmíněná direktoria pro katechizaci. Následně představím charakteristicky KDP, jak o nich píše sama Sofia Cavalletti, aby bylo zjevné, že KDP plně koresponduje s představou o tom, co by mělo být obsahem katecheze.

Je vlastním úkolem katecheze, aby ukazovala, kdo je Ježíš Kristus, jeho život a jeho poslání a aby předkládala křesťanskou víru jako jeho následování... Skutečnost, že Ježíš Kristus je plnost zjevení, je základem „christocentrismu“ v katechezi. Tajemství Krista ve zjeveném poselství není jen jedním prvkem vedle ostatních, ale je středem, kolem kterého se všechno ostatní pořádá a osvětluje.⁴¹

Cílem katecheze nemá být jen seznámení se s Kristem, ale jde o navázání důvěrného vztahu s ním.⁴²

Podle VDK má dále katecheze představit Ježíše Krista jako střed křesťanského poselství a vše ostatní k němu vztáhnout. Ukázat, že Kristus je středem dějin spásy. V neposlední řadě se chápe christocentrismus jako skutečnost, že učitelem není katecheta, ale sám Kristus. Středem katechetického poselství mají být evangelia.⁴³

---

³⁹ ChD 44

⁴⁰ *Všeobecné direktorium pro katechizaci*. Praha: Sekretariát České biskupské konference, 1998. Česká biskupská konference

⁴¹ VDK 41

⁴² VDK 80

⁴³ VDK 98

Katecheze má dbát na to, aby christocentrismus byl trojiční, aby se víra vykládala „Skrze Krista k Otci v Duchu svatém.“⁴⁴ Kristus jako ten, kdo je poslaný Otcem, provázený Duchem, ten, který Otce zjevuje a Ducha nám spolu s Otcem daruje.

Proniknutí do tajemství Trojice je podstatné pro chápání vnitřního Božího života, pro chápání toho, jaký Bůh je. A to můžeme díky Vtělení, díky Kristu, který nám zjevil svého Otce.

Pochopení tajemství Krista a cesta k Otci se uskutečňují v Duchu svatém. Při vysvětlování křesťanského poselství katecheta musí vyzdvihnout činnost Ducha svatého, který přivádí lidi ke spojení s Bohem i mezi sebou a k plnění svých povinností.⁴⁵

Sofia Cavalletti zmiňuje a komentuje základní typy katecheze: teocentrickou, christocentrickou a antropocentrickou.⁴⁶

Teocentrická katecheze představuje Boha nejprve jako Stvořitele a až poté dospěje ke Kristu. Podle Cavalletti, je tato katecheze nedostatečná v tom, že neklade patřičný důraz na nejzásadnější událost naší spásy - vtělení.⁴⁷

KDP staví jednoznačně do středu své katecheze Ježíše Krista. Ústředními dvěma podobenstvími jsou podobenství o tajemství Krista a jeho vztahu k nám. Pro věkovou skupinu 3-6 let to je podobenství o dobrém pastýři. Starším dětem je představen obraz Ježíše jako pravé vinné révy. Druhou formou, skrze kterou se děti s osobou Krista seznamují, jsou události z jeho života – od narození (adventní a vánoční témata) po vzkříšení (velikonoční témata).⁴⁸ Všechny ostatní okruhy jsou v rámci 1. stupně KDP ke Kristu – Dobrému pastýři vztaženy.

Pozoruhodný je ovšem fakt, že důvodem k tomuto přístupu není jen požadavek christocentrické katecheze, ale zejména zkušenost s dětmi, které na Ježíšovo tajemství a jeho osobu reagují s radostí, rády se k těmto tématům vrací a jsou jimi přitahovány: „K christologicko trinitárním tématům, která jsou základní a která utvořila obsah 1. stupně KDP, nás přivedly samy děti. V nich je, dle mého názoru, obsažena základní

---

⁴⁴ VDK 100

⁴⁵ VKD 41

⁴⁶ CAVALLETTI, Sofia. *The Religious Potential of the Child*, s. 62

⁴⁷ tamtéž

⁴⁸ tamtéž, s. 63

esence a výpověď křesťanského poselství.⁴⁹ Jsou to tedy děti, které samy svým výběrem přirozeně označily fundamentální témata křesťanského poselství, což jen potvrzuje jejich schopnosti, které mohou být správným přístupem rozvinuty.

Představení Ježíše v podobenství o dobrém pastýři, v momentě, kdy děti pochopí, že ony jsou těmi ovce z podobenství (na což musí přijít samy), o které se pastýř stará a za které dává život, má za příčinu citovou integraci podobenství, tedy to, co VDK označuje jako navázání důvěrného vztahu, o který v katechezi jde.⁵⁰

Dalším významem christocentrického pojetí, jak je chápe VDK, je skutečnost, že Ježíš Kristus je pravým učitelem. Shodně píše Cavalletti o dospělém - katechetovi jako „nehodném služebník“.⁵¹ Katecheta je prostředník, ten, kdo připravuje setkání. Jeho úkolem je však se po navázání vztahu vzdálit a nevměšovat se mezi Boha a dítě: „Katecheta, který neví, kdy přestat, kdy se ztišit, který si není vědom svých hranic, nakonec nemá dostatečnou víru, protože není přesvědčen o tom, že je to Bůh a jeho tvořivé slovo, které je aktivní při duchovních událostech.“⁵²

V KDP je zjevný i trinitární aspekt: skrze Krista poznáváme Otce a to vše je možné díky Duchu svatému. Ježíš Kristus je největší znamení Otce. Děti se s těmito skutečnostmi setkávají například v propojení mezi podobenstvími o Božím království a modlitbou Otce náš, kdy se obracíme k Otci. Při vtělení Ježíše se děti setkávají s působením Ducha Svatého například při Ježíšově početí či při setkání s Alžbětou. Při prezentaci liturgických témat jde o proměnu, kterou Bůh působí v chlebu, vínu nebo ve vodě a na kterou ukazuje gesto vkládání rukou (epikléze).

Všechny tyto a další momenty ukazují, že středem katecheze je Ježíš Kristus, skrze něhož díky Duchu svatému poznáváme Otce.

1.4.2. Kérygmaticko-liturgický model katecheze

Program KDP odpovídá svou strukturou a pojetím katechumenátnímu modelu katecheze⁵³, protože jeho hlavním cílem je uvedení dětí do života z víry. Ve svých

⁴⁹ CAVALLETTI, Sofia. Searching Among Memories. *Commemorative Journal Sofia Cavalletti 1917-2011*, Liturgy Training Publications, 2012, s. 30

⁵⁰ VDK 80

⁵¹ CAVALLETTI, Sofia. *The Religious Potential of the Child*, s. 52

⁵² tamtéž

⁵³ FOSSION, André – DŘÍMAL, Ludvík. Katechumenát jako inspirativní model každé katecheze. *Cesty katecheze*. roč. 2010, č. 2, s. 24-25

tématech napříč všemi věkovými stupni zahrnuje poznávání víry, biblickou a liturgickou výchovu, výchovu k modlitbě. U starších dětí je zřetelnější důraz na mravní výchovu, výchovu k diakonii, život ve společenství a na misijním poslání ve světě.⁵⁴

Z pohledu obsahu jej lze srovnat s kérygmaticko-liturgickým modelem katecheze.⁵⁵

Počátky tohoto typu katecheze můžeme spatřit v práci rakouského jezuita Josefa Andrease Jungmanna, iniciátora kérygmatického hnutí. Ten zpochybnil účinnost tehdejší naukové formy předávání obsahu víry. „Teprve po dosažení živého porozumění křesťanskému poselství, které vše sjednocuje a ukazuje jako jeden soudržný celek, je možné očekávat radostný zájem a radostnou odpovědnost v prožívané víře.“⁵⁶

Kérygma vede k odpovědi, na jeho zvnitřnění se zakládá živý vztah ke Kristu. Má být centrem každé evangelizace.⁵⁷ Je to radostná zvěst o Boží lásce, o tom, co pro nás Bůh skrze Ježíše Krista učinil. Až na základě vědomí této skutečnosti může člověk pod vedením Ducha svatého odpovědět vírou a tuto víru skutečně žít.

Kérygma nestojí „jen“ na začátku, ale provází člověka po celou dobu jeho formace. Není to pouze „odrazový můstek“ víry, ale pevná plocha, po které člověk kráčí životem.

Veškerá křesťanská formace je především prohlubováním kérygmatu, které se má stále více a lépe do křesťanského života vtělovat, nikdy nepřestává osvěcovat katechetické působení a umožňuje nám správně chápat význam jakéhokoli tématu, které se v katechezi vysvětluje. Je to zvěst, která odpovídá na nekonečnou touhu, jež je v každém lidském srdci.⁵⁸

Tento princip je nutné zohlednit zejména při formaci dětí, aby „v úsilí o morální formaci dětí nebyla podceňena etapa poznání Boží lásky a iniciativy“.⁵⁹

Tyto výše uvedené skutečnosti plně respektuje program KDP. Ústředním podobenstvím, po kterém je program pojmenován, je podobenství o dobrém pastýři. Slyšet nejprve o Boží lásce odpovídá i spirituálním potřebám dětí v předškolním věku.⁶⁰

⁵⁴ VDK85-86; *Dokument o směřování katecheze a náboženského vzdělávání v České republice*, s. 36

⁵⁵ ZIMMERMANNOVÁ, Marie. A Kerygmic Liturgical Model of Catechesis in the Work of Sofia Cavalletti, s. 51-64

⁵⁶ ZIMMERMANNOVÁ, Marie. Josef Andreas Jungmann a kérygmatický přístup ke katechezi. *Cesty katecheze* 2011, roč. 3, č. 1, s.20-21

⁵⁷ EG 164

⁵⁸ EG 165

⁵⁹ *Dokument o směřování katecheze a náboženského vzdělávání v České republice*, s. 13

⁶⁰ CAVALLETTI, Sofia. *The Religious Potential of the Child*, s. 45

Až v pozdějším věku (Cavalletti uvádí po 6. roce⁶¹), jsou děti schopné uvažovat o odpovědi na tuto lásku. V tomto věku začínají děti hodnotit, co je dobré a co je špatné. Ve 2. stupni KDP (děti 6-9 let) se tedy uplatňuje také antropologický model katecheze, který doplňuje předchozí v tom, že se děti vrací k hlavním událostem a biblickým textům z 1. stupně a uvažují o odpovědi člověka na Boží lásku. Ovšem hlásání kérygmatu musí předcházet jakýmkoliv morálním požadavkům.

Pokud nebudeme prezentovat kérygma, na jakém základě postavíme morální stránku? Pokud bychom odložili morální nabádání stranou, pokud bychom dobré skutky vyučovali pro ně samé, bylo by to stejně jako připravovat roboty, kteří znají pravidla a řídí se jimi, místo člověka, jenž se účastní na Božím plánu pro plnost života.⁶²

Jak je tedy kérygma v KPD prezentováno předškolním dětem? Podobností o dobrém pastýři, které ukazuje Ježíše jako toho, kdo s láskou pečuje o své ovce a neváhá za ně položit život, směřuje k tématu eucharistie, ke konkrétnímu projevu Boží lásky k člověku. Při mši svaté se člověk může s Pánem setkat tím nejkonkrétnějším způsobem. On volá své ovce k oltáři.

Boží království, další tematický okruh KDP a téma této práce, je opět součástí Boží nabídky člověku. Tajemství Božího království je také tajemstvím života jako Božího daru a tak je dětem představeno.

Témata, která uvádějí děti do tajemství křtu, se opět vztahují k Boží nabídce člověku, k nabídce nového života v Kristu.

A konečně témata, která se věnují Ježíšovu životu, ukazují konkrétním a nejradikálnějším způsobem Boží lásku k nám, lásku, která šla až do krajnosti.

Hlásat nejprve kérygma, má význam i pro rozvoj modlitby.⁶³ Nejprve Bohu nasloucháme, abychom posléze odpovídali modlitbou. Má-li být modlitba dialogem, musím nejprve „slyšet“ druhého a být s ním ve vztahu.

Kérygmatický model považuje Písmo svaté za pramen veškeré katecheze.⁶⁴ Ne jinak je tomu v KDP. Totožně chápe postavení Písma i konstituce Dei Verbum a z ní vycházející dokumenty.⁶⁵

⁶¹ CAVALLETTI, Sofia. *The Religious Potential of the Child*, s. 87

⁶² CAVALLETTI, Sofia. *The Religious Potential of the Child 6 to 12 Years Old*, s. 95

⁶³ tamtéž, s. 129

⁶⁴ ZIMMERMANNOVÁ, Marie. Josef Andreas Jungmann a kérygmatický přístup ke katechezi, s. 20

Dětem jsou v programu předkládány texty Písma v neupravené formě. „Naším cílem je uvést dítě do kontaktu s takovými zdroji, skrze něž se Bůh zjevuje a komunikuje v živé podobě; jmenovitě Bible a liturgie ve vyváženém poměru.“⁶⁶

V liturgii se dnes a denně odehrává naše vykoupení. V liturgii jsme příjemci Božího daru, který je komunikován skrze znamení. Sofia Cavalletti zdůrazňuje jednotu Bible, života a liturgie – 3 pilířů, na nichž KDP stojí. „Neexistuje Bible, kterou čteme a liturgie, kterou žijeme; existuje Bible, kterou žijeme celým svým životem a zvláště pak v liturgii.“⁶⁷

Jednou z metod, se kterou se v KDP setkáváme, je metoda znamení.⁶⁸ Dětem jsou představeny symboly a gesta. Tato znamení mají především vizuální podobu a umožňují člověku poznat neviditelnou a neuchopitelnou skutečnost Božího daru. Mají obdobnou funkci jako podobenství (více 3.2.1). S těmito znameními se setkáváme právě při liturgii. V 1. stupni jsou to vybraná znamení ze mše svaté a křestní znamení, nad kterými mají děti možnost uvažovat.

Shodně uvádí výše uvedené důrazy týkající se obsahu katecheze předškolních dětí v KDP i *Dokument o směřování katecheze a náboženského vzdělávání v České republice*.⁶⁹ Mám-li je znovu shrnout, patří sem výchova k modlitbě, uvádění do Písma svatého a liturgická výchova.

1.5. Pedagogická východiska Katecheze Dobrého pastýře

V následující kapitole bych ráda představila základní pedagogická východiska, kterými je program KDP specifický. Jak bylo uvedeno výše, pedagogické předpoklady vycházejí z pedagogických principů Marie Montessori.

---

⁶⁵ DV 21; podobně VDK 70 a *Dokument o směřování katecheze a náboženského vzdělávání v České republice*, s. 11

⁶⁶ CAVALLETTI, Sofia. *The Religious Potential of the Child*, s. 27

⁶⁷ tamtéž

⁶⁸ tamtéž, s. 158-167

⁶⁹ *Dokument o směřování katecheze a náboženského vzdělávání v České republice*, s. 35

1.5.1. Role dospělého

Dospělý má v KDP zásadní roli. Katecheta je především pozorovatelem, který respektujícím přístupem provází děti v jejich víře a proniká s nimi do Božích tajemství. Je tím, kdo připravuje vhodné podmínky pro práci dětí.⁷⁰

Katecheta dítěti prostředkuje Boží slovo, v evangelizaci má nezastupitelné místo, ale jeho schopnosti a zásluhy nesmíme přeceňovat. Koneckonců náboženské zážitky a formaci prožívají jak katecheta, tak děti společně. Marie Montessori označovala děti jako učitele dospělých a to platí i zde. „Jestliže nebudete jako děti, nevejdete do nebeského království.“⁷¹

Dospělý musí poznat, kdy se má upozadit, aby dal prostor Božímu hlasu, který k dítěti promlouvá. Vzdává se role učitele, protože Učitelem je Kristus. V praxi to znamená, že katecheta vhodně připraví prostředí, trpělivě uvádí do jednotlivých témat, klade otázky, ale mluví jen tolik, kolik je potřeba a dává dětem dostatečný prostor pro zpracování tématu podle jejich vlastního tempa.⁷² „Okamžik setkání s Bohem se odehrává v tajnosti mezi Pánem a Jeho stvořením, a do tohoto tajemství by neměl dospělý vstupovat.“⁷³ I takto je možné nahlížet na verš v Markově evangeliu: „Nechte děti přicházet ke mně, nebraňte jim, neboť takovým patří království Boží.“⁷⁴

1.5.2. Atrium

Místu, kde se děti schází a kde katecheze probíhají, se říká „atrium“. To je vybavené pro potřeby dětí ve smyslu přizpůsobení se jejich věku a schopnostem. „Atrium má být místem ticha, kontemplace a modlitby.“⁷⁵ Správně vedené atrium se pak stává místem, kde děti zakouší duchovní zážitky, „které přesahují hranice samotného atria.“⁷⁶ Tím KDP naplňuje požadavky připraveného prostředí – jednoho z montessoriovských principů.

---

⁷⁰ SURMA, Barbara– BIEL, Krzysztof. *Já jsem dobrý pastýř: průvodce programem Katecheze Dobrého pastýře*. V Praze: Stanislav Juhaňák - Triton, 2016, s. 23

⁷¹ Mt 18,3

⁷² CAVALLETTI, Sofia. *The Religious Potential of the Child 6 to 12 years old*, s. 137

⁷³ CAVALLETTI, Sofia. *The Religious Potential of the Child*, s. 53

⁷⁴ Mk 10,14

⁷⁵ CAVALLETTI, Sofia. *The Religious Potential of the Child*, s. 30

⁷⁶ tamtéž, s. 59

1.5.3. Materiál

Didaktický materiál, vlastnoručně připravený katechetou, se nachází v jednom provedení, na svých určených místech v otevřených policích. Je kladen důraz na jejich estetičnost a jednoduchost, aby svým zdobením neodváděly pozornost od tématu.⁷⁷

Materiál se soustředí vždy na jeden teologický aspekt. Po prezentaci tématu setkání, je materiál k dispozici pro práci dětí, které si samostatně volí podle svých preferencí, čemu se budou věnovat a jak dlouho. Samotná prezentace tématu setkání trvá jen malou část z celkové dotace 2 hodin. K tématům se děti mohou vracet individuálně nebo spolu s katechetou.

„Děti poznávají svět, ve kterém žijí, všemi smysly a zkušeností z vlastní činnosti.“⁷⁸ Proto je kladen důraz na fyzické ztvárnění toho, o čem se na setkáních hovoří. Například se nemluví pouze o liturgických předmětech, ale jejich napodobeniny mají děti k dispozici.

Činnost v atriu a katechetická práce s dětmi odpovídá zcela montessoriovským principům s jediným rozdílem, kterým je cíl nebo smysl předmětu, se kterým dítě pracuje. V montessori institucích směřuje práce s materiálem k určitému poznatku, zjištění, informaci. V Katechezi Dobrého pastýře, tedy v náboženské výchově, je cílem setkání s osobou Ježíše Krista. „Materiál nesměřuje k ideji, ale k modlitbě.“⁷⁹ Je určen k setkání s Osobou. Cílem není se něco naučit, ale žít život z víry.

2. Boží království v Písmu svatém

V následující části bych ráda rozvedla pojem Boží království tak, jak se s ním setkáváme v Písmu svatém, zejména v synoptických evangeliích. Jde skutečně o nástin, který umožní lépe porozumět důležitosti zvěsti o Božím království, což je důvodem, proč mu byl dán takový prostor v rámci programu Katecheze Dobré pastýře.

---

⁷⁷ CAVALLETTI, Sofia. *The Religious Potential of the Child 6 to 12 years old*, s. 132

⁷⁸ CAVALLETTI, Sofia. *The Religious Potential of the Child*, s. 27

⁷⁹ SURMA, Barbara. s. 28

2.1. Boží království v synoptických evangeliích

V Písmu svatém nikde nenajdeme přesnou definici toho, co je Boží království. Definice je něco, co přesně určuje statut nějaké věci či jevu, a z našeho pohledu Boží království, které je často uváděno jako ústřední téma Ježíšovi zvěsti⁸⁰, je záležitost lidskému duchu ne zcela pochopitelná. „Jeho plnost je v budoucnosti a jeho původ je transcendentní.“⁸¹ To je ostatně i důvod, proč Ježíš hovoří v podobenstvích.

Boží království je tématem zejména u synoptiků, u nichž se termín vyskytuje nejčastěji. V celém Novém zákoně se vyskytuje 162, z toho u synoptiků 121.⁸² A to hovoříme jen o spojení „Boží království“. Jsou i další termíny, které mají obdobný význam a které jsou v novozákonních knihách užívány – království Syna člověka⁸³, nebeské království⁸⁴. Dal by se sem zařadit i termín „věčný život“, užívaný zejména v Janově evangeliu a odkazující do eschatologického věku.

2.1.1. Boží království jako hlavní bod Ježíšova učení

Markovo evangelium uvádí Ježíšovu činnost jeho slovy: „Naplnil se čas a přiblížilo se Boží království. Čiňte pokání a věřte evangeliu.“⁸⁵ Boží království je náplní Ježíšova hlásání, k němu vše směřuje. V židovském chápání času dějiny spějí ke svému cíli a zde právě čas – *kairos* dochází svého naplnění, vstupu do posledního eónu, „ve kterém se spravedlivý a svatý Bůh Izraele zcela ujme vlády na zemi.“⁸⁶

Boží království můžeme nazvat jako stav, kdy Bůh vládne jako Stvořitel. Jde o dovršení dějin, jejich cíl, Boží vládu nad světem.⁸⁷

Prvním, kdo království Boží hlásal přímo, byl Jan Křtitel. Jeho zvěst se opírala o tehdejší očekávání židů, kteří na základě prorockých předpovědí očekávali Mesiáše,

⁸⁰ DONAHUE, John R. a Daniel J. HARRINGTON. *Sacra pagina: Evangelium podle Marka*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 86

⁸¹ tamtéž, s. 87

⁸² VIVIANO, Benedict. *Království Boží v dějinách*. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 17

⁸³ Mt 13,41 nebo Mt 16,28

⁸⁴ tento termín je ekvivalentem Božího království a užívá se v Matoušově evangeliu. Komentáře jako důvod uvádějí snahu vystříhat se přímého pojmenování Boha, jelikož Matoušovo evangelium bylo adresováno komunitám vycházejícím z židovství

⁸⁵ Mk 1,15

⁸⁶ VIVIANO, Benedict. *Království Boží v dějinách*, s. 19

⁸⁷ POKORNÝ, Petr. *Evangelium podle Marka*. Praha: Centrum biblických studií AVČR a UK v Praze ve spolupráci s Českou biblickou společností, 2016, s. 46

Boží zásah, obnovení štěstí svého lidu a osvobození z moci nepřátel. „V Žalmech a Prorocích patří budoucí zjevení Boží královské svrchovanosti ke klíčovým pojmům starozákonní víry a naděje.⁸⁸ „Boží královská vláda – to slovo znamenalo pro Izrael od raných počátků vysvobození z nepřátelského jha otroctví a bezpečný život ve vlastní zemi.“⁸⁹

Boží království není výtvorem člověka, všechny jeho dosavadní zkušenosti přesahuje. Je darem Boha člověku. Boha, který je milosrdný. Je odměnou, „kterou z milosrdenství dostanou všichni.“⁹⁰ Není možné si ho jakkoliv nárokovat, není možné si ho zasloužit.

V modlitbě „Otče náš“ jsme vyzýváni Ježíšem, abychom se za jeho příchod modlili. V misijním příkazu⁹¹ máme získávat učedníky mezi všemi národy – tedy zpravovat lidi o Božím království.

V čem tedy spočívá jeho význam? Benedict Viviano považuje za odpověď výrok z listu Římanům⁹²: „Vždyť království Boží není v tom, co jíte a pijete, nýbrž ve spravedlnosti, pokoji a radosti z Ducha svatého.“⁹³ Ty jsou jeho poznávacím znamením.

Boží království nelze oddělit od Ježíšova hlásání. Vše, co hlásal a konal, se nějakým způsobem Božího království týkalo. Jeho pobídky by bez přicházejícího Království postrádaly smysl.

2.1.2. Přítomné a budoucí

Vedle výroků⁹⁴, které se týkají skutečnosti, že Boží království je již přítomné v Ježíšových činech, zázracích a v jeho osobě (protože on je Boží Syn), nacházíme také výroky, které o Božím království hovoří v budoucnosti, kdy dojde k jeho plnosti.⁹⁵ „Spojíme-li oba soubory výroků dohromady, výsledkem je dynamické „už/ještě ne“, tak

⁸⁸ DOUGLAS, J. D. *Nový biblický slovník*. Praha: Návrat domů, 3. vydání, 2017, str. 531

⁸⁹ LIMBECK, Meinrad. *Evangelium sv. Matouše*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996, Malý stuttgartský komentář. Nový zákon, s. 162

⁹⁰ FAUSTI, Silvano. *Nad Evangeliem podle Matouše: Porozumět Božímu slovu*. Praha: Paulínky, 2009, s. 425

⁹¹ Mt 28,19

⁹² VIVIANO, Benedict. *Království Boží v dějinách*, s. 22

⁹³ Řím 14,17

⁹⁴ např. Lk 11,20; Mt 11,12; Lk 17,21, Mt 12,28

⁹⁵ např. Mk 9,1; Mk 13,30; Mt 10,32

typické pro novozákonní eschatologii.⁹⁶ Plnost nastane s druhým příchodem Krista, s jeho prvním příchodem však uskutečňování Božího království bylo započato. V činech Ježíše Krista se jakoby „prolamuje“ do našeho věku. Čas příchodu plnosti zná jenom Otec.⁹⁷ Eucharistická hostina je předzvěstí slíbeného Božího království.⁹⁸

2.1.3. Odpověď člověka na zvěst o Božím království

Adekvátní reakcí na tuto skutečnost je nejen víra, změna myšlení – obrácení, ale také činy, kterými se víra projevuje.⁹⁹ „Občanem tohoto Království se člověk stává tak, že odevzdá svůj život Ježíši.“¹⁰⁰ A jak praví Ježíš: „Není nikdo, kdo opustil dům nebo ženu nebo bratry nebo rodiče nebo děti pro Boží království, aby v tomto čase nedostal mnohokrát víc a v přicházejícím věku život věčný.“¹⁰¹ Hledat Boží království má přednost před vším ostatním.¹⁰² Kdo bude skutečně následovat Ježíše, ten se „stává účastníkem Boží vlády.“¹⁰³ Ježíš však nikoho nenutí, plně respektuje svobodu člověka.

2.1.4. Podmínky pro vstup

Boží království máme přijímat jako děti.¹⁰⁴ Ježíš představuje děti jako ty, které díky své přirozené dispozici přijímat věci jako dar a díky své otevřenosti mají největší předpoklady pro vstup do Božího království. Boží království je Boží dílo, nelze si jej nárokovat. Je dáno lidem z Boží milosti. Tak jako nemluvnata sama o sobě nic nemají, nic si nemohou obstarat, jsou plně závislá na svých živitelích, tak je i člověk závislý ve všem na Bohu, v tomto slova smyslu je chudým.

S tím souvisí také Ježíšovo učení o tom, kdo bude v království nejvyšším. Ježíš odpovídá: „Kdo se pokoří a bude jako toto dítě, ten je největší v království nebeském.“¹⁰⁵

⁹⁶ DONAHUE, John R. a Daniel J. HARRINGTON. *Sacra pagina: Evangelium podle Marka*, s. 281

⁹⁷ Mk 13,32

⁹⁸ Mk 14,25

⁹⁹ Mt 7,21

¹⁰⁰ DOUGLAS, J. D. *Nový biblický slovník*, s. 532

¹⁰¹ Lk 18,29

¹⁰² Lk 12,31

¹⁰³ RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského: historicko-teologický úvod do Nového zákona*. Praha: Karolinum, 2008, s. 219

¹⁰⁴ Mk 10,14-15; Lk 18,16; Mt 18,3

¹⁰⁵ Mt 18,4

Další pasáží, která hodnotí předpoklady pro vstup, je ta, kde se bohatství hodnotí jako překážka vstupu.¹⁰⁶ Ne však v jeho absolutním významu, ale jako okolnost, která může vést k tomu, že člověk je pozemskými věcmi natolik zaneprázdněn, že se Bohu vzdaluje. A opět je potřeba mít na zřeteli, že spása je Boží dar, člověk si ji nekoupí ani nezaplatí. Proto také máme přijímat Boží království jako chudí.¹⁰⁷

2.1.5. Vlastnosti Božího království vyplývající z podobenství

Boží království je něco, co se nedá popsat přímo. Ježíš volí podobenství jako metodu, pomocí které učedníkům Boží království představuje.

V Markově evangeliu se dozvídáme, že Boží království přirovnané k semeni roste samo, na člověku nezávisle. Ježíš nám ukazuje kontrast mezi malým semínkem a velikým keřem, který z hořčice vyrostě.

V dalších podobenstvích - o kvasu a hořčičném semínku - se dozvídáme, jaká síla je v Božím království ukryta. V podobenstvích o perle a pokladu ukrytém v poli zjišťujeme, jakou hodnotu má Boží království.

Tajemství Božího království jsou skryta od založení světa a nyní jsou v podobenstvích poodhalována. Přesto není jednoduché jim rozumět a ne všem je to i dáno.¹⁰⁸

Další skupina podobenství - o rybářské síti a plevelu mezi pšenicí - se týká souvislosti Božího království a soudu a také toho, že Církev, která má s Božím královstvím průnik, není s ním však totožná, se v tomto věku sestává z dobrých i špatných a tito budou při soudu odděleni.

Podrobněji se výkladu podobenství začleněných do programu KDP věnuji v 4. kapitole.

3. Podobenství o Božím království v Katechezi Dobrého pastýře

V této kapitole nejprve představím přístup biblické teologie k literárnímu druhu podobenství a poté se budu zabývat přístupem Sofie Cavalletti k podobenstvím o Božím

---

¹⁰⁶ Mk 10,23

¹⁰⁷ Lk 6,20

¹⁰⁸ Mt 13,11

království v programu Katecheze Dobrého pastýře, ze kterého vyplyne, která podobenství a proč zařadila do prvního stupně, tj. pro děti ve věku 3 – 6 let.

Následně u každého podobenství uvedu s pomocí komentářů jeho exegezi a představím, jak jsou do podobenství uváděny děti předškolního věku v programu Katecheze Dobrého pastýře, na který aspekt podobenství se s nimi zaměřujeme.

Celý 1. stupeň určený předškolním dětem je zaměřen na Boží nabídku (kéragmytický aspekt), není tomu jinak ani při prezentaci témat Božího království. Soustředíme se především na Boží iniciativu, ukazujeme, co pro nás Bůh připravil. Až ve vyšších stupních děti odhalují, jak člověk na nabídku odpovídá a jak mohou tuto odpověď začlenit do svého života, jaké je jejich povolání (antropologický aspekt).¹⁰⁹

3.1. Podobenství jako literární druh

Podobenství je literární útvar, jehož smyslem je poodhalit těžko pochopitelnou skutečnost pomocí srozumitelnějšího obrazu, který je adresátovi blízký. Zjednodušeně lze říct, že jde o přirovnání, kdy vedle sebe¹¹⁰ stojí ona skutečnost, kterou chce dotyčný posluchači osvětlit, a na druhé straně stojí obraz, který je adresátovi známý a na jehož základě lépe porozumí oné skutečnosti, která je pro něj zcela nová, neznámá či nejasná. „Podobenství předávají jinak nesdělitelná poselství.“¹¹¹

3.2. Přístup k podobenstvím o Božím království v Katechezi Dobrého pastýře podle Sofie Cavalletti

3.2.1. Podobenství a metoda znamení

Ježíš užíval podobenství, aby poodhalil tajemství o své osobě i o Božím království. I liturgie k nám mluví skrze znamení.

V momentě, kdy se uchýlíme k definici a vysvětlování místo řeči znamení, posluchači podobenství „uzavíráme“. Mystérium ale není možné definovat, nelze jej omezit. Pouze metoda znamení umožňuje oslovit každého bez ohledu na věk, původ i

¹⁰⁹ ZIMMERMANNOVÁ, Marie. A Kerygmatic Liturgical Model of Catechesis in the Work of Sofia Cavalletti, s. 58

¹¹⁰ řecké slovo *parabole* znamená „postavení vedle sebe“

¹¹¹ DOUGLAS, J. D. *Nový biblický slovník.*, s. 783

inteligenci. „Biblické náboženství je náboženství neuchopitelného a transcendentního Boha, který se odhaluje; tento zjevný protimluv je vyřešen metodou znamení.“¹¹²

Podobenství je biblické znamení tvořené slovy, které nabízí rozjímání a odhaluje skrytou realitu. Při jeho zkoumání pracujeme se svou představivostí.¹¹³

V podobenství stojí vedle sebe dva prvky: prvním je výchozí bod a druhým je cílový bod. Výchozí bod pochází z našeho světa zkušenosti, cílový bod odhalujeme. Mezi body hledáme vztah. Mezi výchozím a cílovým bodem je ontologická podobnost. „Boží království může být přirovnáno k hořčičnému zrnu, protože zrno je určitým způsobem nositelem skutečnosti království.“¹¹⁴

Podobenství jsou nevyčerpatelná a učí člověka pokoře. Tváří v tvář podobenstvím si uvědomujeme svojí velikost i malost. Malost před nekonečným tajemstvím a velikost proto, že nám bylo umožněno do nich vstoupit.¹¹⁵

Nehovoříme o tom, že podobenství vysvětlujeme, ale uvažujeme o něm.¹¹⁶ Jedině tak dětem podobenství neuzavřeme a ony mohou pronikat do jeho tajemství stále hlouběji. Při katechezi se stávají významným prvkem otázky, které dětem klademe a které záměrně necháváme otevřené, aby vedly k samostatnému uvažování.

3.2.2. Podobenství a výchova k úžasu

Naslouchání podobenstvím přivádí děti k úžasu, který je jim vlastní. Sofia Cavalletti píše: „Pokud se úžas stane naším základním postojem, dá náboženský charakter celému našemu životu. Přiměje nás žít s tím, že jsme součástí neuchopitelné a ničím neporovnatelné skutečnosti.“¹¹⁷ Nejde však o „žasnutí pro žasnutí“, ale o uvědomění si toho, který nás přesahuje.

Úžas spojuje lidskou aktivitu i rozjímání zároveň. Díky úžasu je člověk „magneticky přitahován“ k objektu úžasu.¹¹⁸ A právě jedním z takových předmětů, které mají u dětí potenciál vzbudit úžas, jsou-li jim správně představeny, jsou podobenství o Božím království.

¹¹² CAVALLETTI, Sofia. *The Religious Potential of the Child*, s. 159

¹¹³ tamtéž, s. 161

¹¹⁴ tamtéž

¹¹⁵ tamtéž, s. 166

¹¹⁶ CAVALLETTI, Sofia – COULTER, Patricia. *Ways to nurture the relationship with God*, s. 35

¹¹⁷ CAVALLETTI, Sofia. *The Religious Potential of the Child*, s. 139

¹¹⁸ tamtéž, s. 138

Musíme si ovšem uvědomit, že můžeme svou činností v dětech úžas také potlačit. Pokud jim vše předkládáme jako hotovou věc, pokud nejsou překvapené a nepřichází na skutečnosti vlastní aktivitou, kterou my jako katecheté pouze podporujeme, pak se jejich nadšení ztratí a děti se stávají pasivními příjemci bez zájmu.

Cavalletti navrhuje, co by dospělý neměl dělat, aby v dětech úžas nepotlačil. Dospělý nemá dávat dítěti příliš mnoho stimulů a má mu dopřát dostatek času na pronikání do tajemství podobenství.¹¹⁹ To je v atriu dětem umožněno díky specifickému pedagogickému přístupu.

3.2.3. Výběr podobenství

Podobenství pro 1. stupeň KDP byla vybrána taková, která „odpovídají duchovním potřebám a percepčním možnostem dětí v předškolním věku“¹²⁰. Patří sem podobenství o hořčičném semínku, o semeni, o kvasu, o drahocenné perle a pokladu ukrytém v poli.

Můžeme je rozdělit na dvě skupiny. Podobenství, která odhalují tajemství růstu Božího království, tajemství života, proměny od „méně k více“. A druhou skupinu, představující Boží království jako přenádherný dar, jímž jsme byli obdarováni.¹²¹

Na všechna tato podobenství reagovaly děti s nadšením, úžasem, stále se k nim vracely. Tato podobenství „naplňují dítě bezpečím a tudíž reagují na životně důležité potřeby, které dítě v raném věku pociťuje.“¹²² Navíc se zdá, že dítě skrze tato podobenství přijímá něco, „co s ním hluboce koresponduje“, co v něm bylo nějak přítomno a při setkání dojde k „vnitřní harmonii.“¹²³ Již dříve jsem uvedla, a ani zde tomu nebylo jinak, že výběr byl uskutečněn experimentem. Cavalletti představila dětem různá podobenství a v programu ponechala ta, na která děti výše uvedeným způsobem odpovídaly.

¹¹⁹ CAVALLETTI, Sofia. *The Religious Potential of the Child*, s. 140

¹²⁰ SURMA, Barbara. s.20

¹²¹ CAVALLETTI, Sofia– COULTER, Patricia – GOBBI, Gianna – MONTANARO QUATOCCHI, Silvana – ROJCEWICZ, Rebekah. *The Good Shepherd and the child: a joyful journey*. Chicago, IL: Liturgy Training Publications, 1996, s. 49

¹²² CAVALLETTI, Sofia. *The Religious Potential of the Child*, s. 171

¹²³ tamtéž

3.2.4 Návrh scénáře setkání

Děti při setkání pozveme k odhalování tajemství Božího království. Presentaci obvykle začínáme uvedením do tématu, vysvětlíme slova, kterým by nemusely rozumět, a představíme situaci. Následuje „slavnostní recitace Božího slova“, kdy při rozsvícené svíče čteme slavnostně text tak, jak stojí v Písmu. Po recitaci představíme didaktický materiál, děti si ho prohlíží a spolu s nimi hledáme odpovědi na otázky, které klademe tak, aby směřovaly k hlavnímu poselství setkání. Tento krok se nazývá reflexe.¹²⁴ Na závěr prezentace věnujeme čas modlitbě. Následuje individuální práce dětí s materiálem, který už znají, nebo s novým, právě představeným. Dále mohou kopírovat karty s obrázky nebo kreslit obrázek vlastní. Opět buď k prezentovanému tématu nebo k čemukoliv jinému, o čem jsme v atriu již hovořili. Katecheta děti při samostatné práci pozoruje, je jim k dispozici pro rozhovory.

Důležitou součástí prezentace jednotlivých podobností je kladení otázek. V jejich rámci se zaměřujeme vždy na jeden, maximálně dva aspekty, které jsou pro podobnosti stěžejní. Cílem otázek však není přesná odpověď, ale podpora dětí v jejich samostatném uvažování.¹²⁵

Katecheta děti podporuje v jejich samostatné kresbě, která je v ideálním případě odrazem vnitřní reflexe tématu.¹²⁶ To, co dítě neumí ještě vyjádřit slovy, vyjadřuje kresbou, kterou pak může na dotaz katechety interpretovat. Tyto kresby jsou spolu s reakcemi dětí součástí 4. kapitoly.

Stěžejní je dopřát dětem dostatek času na uvažování nad podobnostmi, umožnit jim k tématu se opakovaně vracet. „Prezentujeme-li podobnosti správným způsobem, v dětské duši roste podobnosti jako kvásek a umožňuje dítěti pronikat hlouběji do jeho významu.“¹²⁷

3.3. Podobnosti o hořčičném zrně (Mt 13,31-32)

³¹ „Ještě jiné podobnosti jim předložil: „Království nebeské je jako hořčičné zrně, které člověk zasal na svém poli; ³² je sice menší než všechna semena, ale když vyroste, je větší než ostatní byliny a je z něho strom, takže přilétají ptáci a hnízdí v jeho větvích.“

¹²⁴ CAVALLETTI, Sofia a další. *The Good Shepherd and the child: a joyful journey*, s. 51

¹²⁵ tamtéž, s. 53

¹²⁶ SURMA, Barbara. *Já jsem dobrý pastýř*, s.121

¹²⁷ CAVALLETTI, Sofia a další. *The Good Shepherd and the child: a joyful journey*, s. 34

3.3.1. Exegeze

Obdobný text najdeme i v dalších synoptických evangeliích.¹²⁸ Pro potřeby KDP byl vybrán úryvek z Matoušova evangelia, kde je Boží království z výše uvedených důvodů nazýváno královstvím nebeským¹²⁹. V rámci Matoušova evangelia je pak toto podobenství součástí tzv. Ježíšovy 3. řeči – řeči v podobenstvích.¹³⁰ U Lukáše má v kontextu trochu jiné postavení. Nacházíme ho po konfliktu s farizeji po uzdravení v sobotu.

Jde o velice krátké podobenství, které popisuje povahu Božího království, podobně jako podobenství o kvasu. Klade se zde důraz na kontrast mezi malým semínkem a velkým keřem. Všímáme si skrytosti a zjevnosti.

V našem podobenství něco tak malého, jako hořčičné semínko, dokáže vyrůst v něco tak velkého, jako je strom, zcela bez naší pomoci. „Ve svém růstu není závislé na našich silách, nýbrž na naší ochotě nechat je růst mezi námi a skrze nás podle jeho vlastních zákonů.“¹³¹ Hořčice má dorůst velkých rozměrů právě tehdy, jsou-li jí dány ty nejvhodnější podmínky.¹³²

Podobenství je zakončeno popisem velikosti stromu a skutečností, že tento strom poskytuje útočiště ptactvu. Je to tedy něco, co přináší užitek a ochranu pro život, něco, co má hodnotu. Můžeme jen žasnout nad kontrastem: nicotné semínko, sotva okem rozeznatelné, a vzchází z něj velikým strom, který umožňuje ptákům hnízdit, je plný života.

Co nám může obraz malého semínka v kontrastu s velkým stromem ukázat? Malé semínko, které je nejmenší ze všech, představuje nebeské království, ztělesněné v osobě Krista.

---

¹²⁸ Mk 4,30-32; Lk 13,18

¹²⁹ ačkoliv je úryvek pro potřeby KDP vzat z Matoušova evangelia, dětem se překládá jako Království Boží, nikoliv nebeské království. V monografii *The Good Shepherd and the child: a joyful journey*, s. 50, je jako důvod uveden, že oproti termínu nebeské království, je termín Boží království širší a umožňuje lépe nahlédnout Království přítomné již mezi námi a aby nebyly děti zmateny, je zvolen jeden termín

¹³⁰ POKORNÝ, Petr a Ulrich HECKEL. *Úvod do Nového zákona*, s. 469

¹³¹ LIMBECK, Meinrad. *Evangelium sv. Matouše*, s. 169

¹³² HARRINGTON, Daniel J. *Sacra pagina: Evangelium podle Matouše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003, s. 232 – uvádí velikost 3-4 metry

Na podobenství můžeme vidět, jak jedná Bůh. „Uprostřed protikladů máme naději, ve skrytosti důvěru, v neúčinnosti sílu, v nepatrnosti odvahu.“¹³³ Nemusíme si stýskat nad tím, že je nás málo, nemusíme křičet do celého světa a násilně přesvědčovat ostatní. Máme být pokorní a trpěliví. Bůh se o růst svého království postará. Nemusíme usilovat o triumf a velikost, i Syn člověka byl tím nejmenším ze všech a přitom je naším Pánem. „Velikost Boží se jeví člověku vždycky malá. Je jiného řádu, řádu lásky.“¹³⁴ Boží velikost vidíme na kříži, to, co se jeví jako katastrofální prohra, je ve světle vzkříšení triumfální vítězství.

„Ježíš neusiluje o úspěch, neustupuje masám: chce autentické osobnosti, které mají stejné vlastnosti jako semeno, jímž je on sám. Jedna malá svíce ozáří víc než tisíc nocí; a od jejího plamene si všichni mohou zapálit.“¹³⁵

Naše naděje a víra spočívá také v tom, že to, co vidíme dnes, se nám může jevit jako malé. V Božím plánu je to však veliký a krásný strom.

3.3.2. Podobenství o hořčičném zrnku v KDP

Hlavním aspektem, na který se zaměříme při setkání nad tímto podobenstvím, je dynamika růstu Božího království, kontrast malého a velkého¹³⁶ – z malého se stává velké díky moci působící růst. Ukazujeme dětem nepatrné semínko (toto semínko může být ukryté v ozdobné krabičce) a fotografii stromu a otázkami se snažíme přimět děti přemýšlet, proč je Boží království přirovnáno Ježíšem k nejmenšímu zrnku na světě. Co působí, že roste, a jestli i my máme takovou moc, abychom přiměli semínko růst.

V druhém setkání, které na první navazuje, se zaměříme více na sílu, která růst působí.¹³⁷ Ptáme se, kde tuto sílu můžeme nalézt. Můžeme ukázat fotografii louky, lesa, zvířat – o těch si povíme, že rostou a postupně se dostaneme k nám samotným, že i my rosteme, ale nemáme na to vliv. Že tato síla je i v nás samotných a že jde o dar. Děti se nakonec snaží odpovědět na otázku, od koho tato životní síla pochází. Cílem tedy je posunout se v uvažování dál, „k dosažení opravdové hloubky skutečnosti a abychom

---

¹³³ FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Marka: Porozumět Božímu slovu*. Praha: Paulínky, 2007, s. 130

¹³⁴ tamtéž, s. 131

¹³⁵ tamtéž

¹³⁶ CAVALLETTI, Sofia. *The Religious Potential of the Child*, s. 141

¹³⁷ SURMA, Barbara. s. 124

pochopili její univerzální význam.¹³⁸ Že je tu nás přesahující síla, která oživuje vše, co bylo stvořeno, a vede k růstu. Vždyť všechny rostliny kolem nás jsou z podobných semínek, vždyť i my rosteme. Celý svět, včetně nás, má v sobě sílu, která je ukrytá v hořčičném semínku.

Děti zažívají úžas, jak z něčeho tak maličkého vyroste strom. Zrnko si předávají mezi sebou. Nejprve strom hledají v semínku, postupně pak objevují sílu, jakou má Boží království.

Posledním aspektem, který zmiňuje Cavalletti, je „náboženské vnímání těla“.¹³⁹ Tím, že děti objeví, že i v nich působí síla, díky níž rostou a že tuto sílu nemohou ovládat, uvědomí si, že nejsou pány svého těla, že jim patří a přeci ne zcela.

3.4. Podobenství o kvasu (Mt 13,33)

³³ „Pověděl jim i toto podobenství: „Království nebeské je jako kvas, který žena vmísí do tří měřic mouky, až se všechno prokvasí.“

3.4.1. Exegeze

Podobenství, které bylo pro potřeby KDP vybráno z Matoušova evangelia, je opět součástí Ježíšovy 3. řeči a nalezneme je i u Lukáše¹⁴⁰, u Marka nikoliv.

Podobenství o kvasu představovalo pro Ježíšovy současníky srozumitelný obraz. Chléb, kvašený či nekvašený, byl hlavním jídlem, základem každodenního jídelníčku a pečení chleba byla každodenní rutina žen v Palestině.¹⁴¹

Kvas představuje mouku a vodu, kolonizovanou bakteriemi kvašení. Přidání malé lžice této směsi do mouky a vody pak vede k prokvašení celého množství těsta určeného na chleba. Dále proces vede k lepší stravitelnosti, ke zvětšení objemu a zlepšení chuti. Kvas – mouka a voda, přidaný do těsta, není ze začátku postřehnutelný smysly. Až následně, při vhodných podmínkách dříve, při nevhodných později, „sám od sebe“ celé těsto, jakkoliv objemné, prokvasí.

Toto podobenství poukazuje na obdobný aspekt Božího království jako podobenství o hořčičné zrnku. Tajemná síla působí změnu. Změna vede k lepší kvalitě – kvásek

¹³⁸ CAVALLETTI, Sofia. *The Religious Potential of the Child*, s. 141

¹³⁹ tamtéž, s. 144

¹⁴⁰ Lk 13,20

¹⁴¹ RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*, s. 156

prokvasí těsto, které je stravitelnější, má lepší chuť i vůni. Boží království roste i bez naší účasti, ale naše účast mu můžeme pomoci.

Všímáme si kontrastu skrytosti a zjevnosti a kontrastu malého množství kvasu a velkého účinku – prokvašení tří měřic mouky. Takové množství mouky prý mělo sloužit k výrobě chleba až pro sto lidí.¹⁴² Silvano Fausti je poněkud skromnější a uvádí množství „3 míry mouky, z kterých se připraví 3 chleby...“¹⁴³ Biblický slovník uvádí, že 1 míra mouky odpovídala asi 12,3 litru.¹⁴⁴ Z tohoto celkové množství 37 litrů těsta je možné si představit oněch 30 chlebů pro 100 lidí.

Zatímco hořčičné zrnko ukazuje zejména růst navenek, podobenství o kvasu poukazuje na růst uvnitř. Tento růst je klidný, tichý, tajemný, postupný, ale vytrvalý, dá se říct i nezastavitelný.

Ježíš Kristus je kvas, „který byl vzat, ukryt do těsta světa, a celý ho promění v živý chléb.“¹⁴⁵

3.4.2 Podobenství o kvasu v KDP

Při uvedení do tajemství tohoto podobenství se zaměřujeme především na jeden aspekt, což neznamená, že by děti samy nedošly k těm dalším. Tímto aspektem je neviditelný růst Božího království působící změnu.

S dětmi si připravíme kvas, respektive použijeme pekařské kvasnice. Aby byl patrný rozdíl, použijeme dvě misky. V jedné bude mouka s vodou bez kvasnic a v druhé bude s kvasnicemi. Děti poté porovnávají obě misky a komentují změny. Mohou si těsta ochutnat, očichat – zapojí všechny smysly, tím se jim skutečnost vrývá do paměti.

Cílem setkání je pak přemýšlet, proč Ježíš srovnával Boží království s kvasem. Jaké změny nastaly v té misce, ve které jsou kvasnice, a proč tedy Ježíš o Božím království řekl, že je jako kvas. Jak je možné, že vše roste? Je kvásek v těstě viditelný? Kde se ta síla bere? Kde všude je přítomná? Jaké to bylo na začátku a jaké je to na konci? Jak to souvisí s Božím královstvím? Takto nebo podobně mohou vypadat otázky, které při prezentaci a rozhovorech s dětmi klademe a na které společně s nimi hledáme odpověď.

¹⁴² HARRINGTON, Daniel J. *Sacra pagina: Evangelium podle Matouše*, s. 233

¹⁴³ FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Lukáše: Porozumět Božímu slovu*. Praha: Paulínky, 2011, s. 11

¹⁴⁴ DOUGLAS, J. D. *Nový biblický slovník*, s. 1077

¹⁴⁵ FAUSTI, Silvano. *Nad Evangeliem podle Matouše*, s. 294

3.5. Podobenství o semeni (Mk 4,26-29)

²⁶ Dále řekl: „S Božím královstvím je to tak, jako když člověk zaseje semeno do země; ²⁷ ať spí či bdí, v noci i ve dne, semeno vzchází a roste, on ani neví jak. ²⁸ Země sama od sebe plodí nejprve stéblo, potom klas a nakonec zralé obilí v klasu. ²⁹ A když úroda dozraje, hospodář hned pošle srp, protože nastala žně.“

3.5.1. Exegeze

Podobenství o semeni je jedním ze dvou podobenství o Božím království, vedle podobenství o hořčičném zrně, které nacházíme u Marka¹⁴⁶. Zde je součástí „řeči v podobenstvích“. U ostatních synoptiků toto podobenství není.

Mnohá podobenství, se kterými se v Písmu setkáváme, včetně tohoto, se týkají zemědělství. Není divu, vždyť zemědělství bylo hlavním zdrojem obživy naprosté většiny obyvatel Palestiny a obrazy s touto tematikou jim byly blízké.

Marek klade důraz na růst Božího království, který se děje sám od sebe, respektive ne z vůle člověka. Zrno klíčí a roste, i když člověk spí, tak i Boží království působí v současnosti skrytě, tajemně. To, co se děje se semenem, souvisí s růstem Božího království.

I zde, bereme-li v potaz to, jak se pěstuje obilí, je žádoucí lidské přičinění – orba, setí, pletí. Bez toho je úroda menší. Přesto samotné klíčení a růst semene, onen vlastní proces, je na člověku nezávislý. Děje se, i když spí. Jediné, co můžeme, je připravit semenu vhodné podmínky.

Obdobně tomu je i s Božím královstvím. Naším úkolem je připravit mu úrodnou půdu zde na zemi a v nás. Máme spolupracovat, jeho přijetím se máme stát „plodnou zemí“. Vlastní růst však závisí na Boží milosti, v čemž spočívá naše naděje. Růst Božího království nezávisí na slabém a chybujícím člověku.

Podobenství je také metaforou celé christologie Markova evangelia.¹⁴⁷ Jako je v zrně skryt jeho růst, tak i Ježíšova moc a sláva je na kříži jakoby skryta. Plně se projeví až při jeho slavném příchodu. Tak jako se projeví i to, co bylo v zrně skryto při žních.

Zajímavý je také popis růstu – nejprve stéblo, pak teprve klas a nakonec zralé obilí. Království tajemně roste a nemůžeme nic urychlit. Naopak naše snaha o urychlení může

¹⁴⁶ FAUSTI, Silvano. *Nad Evangeliem podle Matouše*, s. 294

¹⁴⁷ DONAHUE, John R. a Daniel J. HARRINGTON. *Sacra pagina: Evangelium podle Marka*, s. 167

působit zhoubně. Vše má svůj rytmus, svůj kosmický řád. „Když bylo semeno jednou zaseto, roste samo od sebe, s klidem řeky, která směřuje do moře.“¹⁴⁸

Vrcholem podobenství je sklizeň. Obraz srpu a žně nacházíme také u proroka Joela (4,13), kde vztahuje k Božímu soudu¹⁴⁹, tak můžeme obraz interpretovat i v tomto podobenství. Nestrachujme se o růst Božího království. Již bylo zaseto a tajemně roste.

3.5.2. Podobenství o semeni v KDP

Téma tohoto podobenství můžeme rozdělit do dvou setkání. V prvním děti přemítají nad textem z Písma spolu s katechetou a k dispozici mají skutečné zrno, skutečný klas a fotografii pole s pšenicí. Snaží přijít na to, proč Pán Ježíš přirovnal Boží království k rostoucímu obilí.

V druhé části, obvykle při následujícím setkání, se zaměřujeme na skutečnost, že i když člověk spí, tak zrno roste.¹⁵⁰

Otázkami se snažíme děti povzbudit v přemýšlení o tom, co působí, že zrno roste, že z jednoho zrna je několik klasů s mnoha dalšími zrny. Dětem se zdá podobenství povědomé, o hořčičném zrnku již slyšely. V podobenství o semeni je však patrný další aspekt. I když člověk spí, tak zrno roste. S dětmi můžeme obdivovat tajemnou sílu působící růst a pátrat, jaké tajemství Božího království se nám Ježíš skrze toto podobenství snaží sdělit.¹⁵¹

3.6. Podobenství o pokladu ukrytém v poli (Mt 13,44)

⁴⁴ „Království nebeské je jako poklad ukrytý v poli, který někdo najde a skryje; z radosti nad tím jde, prodá všechno, co má, a koupí to pole.“

3.6.1. Exegeze

Toto podobenství nalezneme pouze v Matoušově evangeliu. Je součástí jednoho z pěti velkých úseků, tzv. řeči v podobenstvích.

Podíváme-li se na podobenství z hlediska dobových reálií, bylo běžnou praxí, že se majetek ukrýval, aby bylo zabráněno jeho zcizení při vojenských taženích.¹⁵² Daniel

¹⁴⁸ FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Marka*, s. 127

¹⁴⁹ tamtéž

¹⁵⁰ SURMA, Barbara. s. 129

¹⁵¹ CAVALLETTI, Sofia a další. *The Good Shepherd and the child: a joyful journey*, s. 53

¹⁵² HARRINGTON, Daniel J. *Sacra pagina: Evangelium podle Matouše*, s. 234

J. Harrington dále uvádí, že rabíni diskutovali o tom, komu patří poklad, který je nalezený na poli. Zda majiteli pole nebo tomu, kdo jej tam zakopal. V našem podobenství je zřejmé, že majiteli pole. Předchozí majitel pravděpodobně o pokladu nevěděl. Hrdina našeho podobenství poklad nachází a ihned bez meškání ho skrývá, vše prodává, aby se stal majitelem půdy a tedy i pokladu. Tolik k vysvětlení toho, proč pravděpodobně nestačilo si poklad prostě jen vzít.

Toto podobenství vypovídá o tom, jakou cenu a hodnotu má Boží království. Spolu s podobenstvím o perle nám také předává informaci, jak máme odpovídat na Ježíšovy výzvy. Člověk, který poklad našel, jde a prodá všechno, co má. Takovou hodnotu má Boží království a k tomu nás také Ježíš vyzývá – vzdát se všeho pro Boží království, rozhodnout se pro něco, co stojí za to a vše tomu podřídit. Ve stejném smyslu následují učedníci Ježíše, když je povolává a ve stejném smyslu Ježíš hovoří: „A každý, kdo opustil domy nebo bratry nebo sestry nebo otce nebo matku nebo děti nebo pole pro mé jméno, stokrát víc dostane a bude mít podíl na věčném životě.“¹⁵³

Na poklad dotýčný narazí náhodně, zcela nečekaně a je jistě překvapen. Jde o nezasloužený dar.

Dalším zajímavým aspektem je skutečnost, že pole kupuje s radostí. Nejen že prodá vše co má, aby poklad získal, ale dělá to s radostí – takovou cenu má Boží království. „Je zdůrazněna velká hodnota nalezené věci, a ne toho, čeho se člověk zřekl nebo oč musel zápasit.“¹⁵⁴ Každý člověk tento poklad hledá, poklad, který po nalezení vede k plnosti života, nic jiného jej neuspokojí.

3.6.2. Podobenství o pokladu ukrytém v poli v KDP

V tomto podobenství se zaměříme na mimořádnou hodnotu království, činnost člověka, který hledá poklad, zatím nezdůrazňujeme.¹⁵⁵ Jak jsem již mnohokrát v práci uváděla, zaměření na odpověď člověka na Boží volání je záležitostí až pozdějšího věku a neodpovídá potřebám dítěte předškolního věku. Děti mladšího věku se spontánně zaměřují na krásu pokladu, na radost, kterou z něj člověk má a se kterou se ztotožňují. V prvé řadě jde totiž o rozjímání Božího daru, nikoliv o to, co člověk musí udělat.¹⁵⁶

---

¹⁵³ Mt 19,21 a 19,27-29

¹⁵⁴ HARRINGTON, Daniel J. *Sacra pagina: Evangelium podle Matouše*, s. 234

¹⁵⁵ CAVALLETTI, Sofia. *The Religious Potential of the Child*, s. 146

¹⁵⁶ CAVALLETTI, Sofia a další. *The Good Shepherd and the child: a joyful journey*, s. 54

A teprve toto vědomí vede k adekvátní odpovědi, která vychází z hloubi srdce člověka, nikoliv z povinnosti.

Dětem při setkání můžeme předložit truhličku s pokladem¹⁵⁷ a slavnostně přečteme podobenství z Písma. Ptáme se například, jakou cenu má poklad, jaké je Boží království a kde ho můžeme hledat. Děti si poklad prohlížejí a přemýšlejí, jaké je Boží království, přirovnané k pokladu, který mají před sebou.

3.7. Podobenství o drahocenné perle (Mt 13,45-46)

⁴⁵ „Anebo je království nebeské, jako když obchodník, který kupuje krásné perly, ⁴⁶ objeví jednu drahocennou perlu; jde, prodá všecko, co má a koupí ji.“

3.7.1. Exegeze

Podobenství je, stejně jako podobenství o pokladu ukrytém v poli, součástí specifické Matoušovy látky a součástí tzv. řeči v podobenstvích. Má i obdobný význam, ačkoliv se dívá na skutečnosti z trošku jiného úhlu.

Z hlediska dobových reálií byla Palestina zemí, ve které se křížovaly karavany, ovšem z celosvětového hlediska byla spíš podružnou zemí pro křížení obchodních stezek.¹⁵⁸ Přesto a proto, že Ježíš hovoří o tomto podobenství v souvislosti s obchodníkem, můžeme říci, že to nebyl obraz lidem tehdejší Palestiny cizí.

Perly byly tehdy pravděpodobně stejně ceněny jako dnes. Daniel J. Harrington to dokládá na faktu výčtu perel vedle drahých kamenů ve Zj 17,4: „Ta žena byla oděna purpurem a šarlatem a ozdobena zlatem, drahokamy a perlami.“ Dále obdobně v 18,12 a 21,21.¹⁵⁹

V podobenství o drahocenné perle obchodník prodává vše, co má, proto, aby perlu získal. Zde, na rozdíl od pokladu v poli, obchodník aktivně perlu hledá.

Jak uvádí Meinrad Limbeck: „Nemusíme čekat, až náhodou narazíte na poklad nebeského království. Můžeme jej hledat.“¹⁶⁰ Někdo může namítat, že na Boží království nezbyvá nic jiného než čekat, a kdo jej nalezne, má vlastně štěstí, patří mezi vyvolené. Na základě tohoto podobenství můžeme říct, že Boží království, o jehož

---

¹⁵⁷ SURMA, Barbara. s. 132

¹⁵⁸ DOUGLAS, J. D. *Nový biblický slovník*, s. 685

¹⁵⁹ HARRINGTON, Daniel J. *Sacra pagina: Evangelium podle Matouše*, s. 234

¹⁶⁰ LIMBECK, Meinrad. *Evangelium sv. Matouše*, s. 170

existenci víme, máme i aktivně hledat a při jeho nálezů se i aktivně zachovat. Vše co máme máme dát za to, abychom je získali.

Nestačí jen hledat a nalézt...Láska k Ježíši člověka odpoutává od všeho ostatního, takže jsme konečně svobodní, abychom šli za štěstím. Kdo se zasnoubí, nezesmutní z toho, že musí opustit všechny možné partnery, ale má radost z toho jednoho, kterého si zvolil a miluje ho.¹⁶¹

3.7.2. Podobenství o drahocenné perle v KDP

V následujícím podobenství se znovu snažíme poukázat na hodnotu Božího království, které je velmi cenným darem.¹⁶² U předškolních dětí se soustředíme na hodnotu perly, nikoliv na to, co je třeba udělat, aby člověk perlu získal. Dítě žasne nad krásou Božího království a je zahrnuto pocitem blaženosti, pokud si uvědomí, že do něj patří.¹⁶³

K prezentaci využíváme diorama, které znázorňuje domek obchodníka, dvourozměrnou postavu obchodníka¹⁶⁴, košíček s perlami a jednu vzácnou perlu, která je však vizuálně totožná s těmi ostatními, liší se jen tím, že je nalepená v mušli.¹⁶⁵

Po uvedení do tématu a přečtení perikopy dětem předvedeme, kterak obchodník nakupuje perly a když objeví tu nejvzácnější, jde a všechny ostatní nashromážděné prodá a tu nejvzácnější si bere k sobě domů.

V reflexi pak uvažujeme nad obchodníkovou radostí, nad hodnotou vzácné perly, nad tím, co obchodník udělal a proč, co činí perlu drahocennou a podobně. Vedeme děti k poznání, co je v životě člověka nejcennější v souvislosti s poznáváním Božího království a jeho přítomnosti a šíření v dějinách.

3.8. Modlitba Otče náš

Vrcholem celého tematického bloku o Božím království je modlitba Otče náš. S předškolními dětmi se věnujeme pouze prvním veršům. Děti si uvědomují, že Bůh je náš Otec, my jsme Boží děti a že Boží království je již mezi námi přítomné. K tomu

¹⁶¹ FAUSTI, Silvano. *Nad Evangeliiem podle Matouše*, s. 302

¹⁶² CAVALLETTI, Sofia. *The Religious Potential of the Child*, s. 146

¹⁶³ tamtéž

¹⁶⁴ 2D rozměr je v KDP určený pro podobenství a 3D rozměr pro události, které se skutečně staly. Takže v podobenství o perle, dobrém pastýři jsou postavy ve 2D, kdežto např. pro klanění, Poslední večeři jsou figurky v 3D.

¹⁶⁵ CAVALLETTI, Sofia a další. *The Good Shepherd and the child: a joyful journey*, s. 54

byly připravovány po celou dobu práce s podobenkami, proto je tato lekce zařazena až ve 3. roce cyklu. Po uvedení do tématu a slavnostní recitaci předkládáme ozdobné karty s textem modlitby, které děti, které ještě neumí psát, mohou obkreslovat a zdobit. Děti při této činnosti nad modlitbou uvažují.

Výchova k modlitbě je nedílnou součástí KDP. Modlitba dětí předškolního věku je obvykle krátká, vyjadřuje povětšinou jejich díky. Předčasné vedení k prosebným modlitbám překrucuje náboženské vyjadřování dítěte, stejně jako memorování dlouhých modlitebních formulí.¹⁶⁶

Výchozím bodem pro modlitbu je kerygma – seznámení dítěte s Boží láskou, uvědomění si tohoto daru. Z této skutečnosti pak může vzejít odpověď v podobě modlitby vycházející skutečně ze srdce.¹⁶⁷

Smyslem není děti naučit modlitbu nazpaměť, ale obohatit jejich výrazový prostředek, jejich modlitební jazyk. Podporujeme osobní modlitbu, která vyvěrá z nitra, nikoliv modlitbu naučenou, pokud jí děti nerozumí.¹⁶⁸

4. Zkušenost z praxe Katecheze Dobrého pastýře

V následující kapitole bych ráda představila, jak děti reagují na podobenko o Božím království při realizaci programu KDP. Jelikož sama vedu atrium předškolních dětí teprve prvním rokem, dovolila jsem si do práce zahrnout i interpretace dětí, které uvádí ve svých knihách Sofia Cavalletti, dále interpretace uvedené v další literatuře týkající se KDP a interpretace, které mi laskavě poskytly další katechetky ze svých atrií.

Na těchto slovních a obrazových interpretacích je patrné, k čemu děti díky KDP ve svých úvahách mohou dospět. Interpretace je odrazem vnitřního vztahu dítěte a Boha, který je našim očím skrytý, a o jehož budování jde v KDP jde především. Samotné kresby a reakce dětí nejsou cílem katecheze, pouze odhalují působení této katecheze v úvahách dítěte.

Důležité je si uvědomit, že tyto závěry vychází z dětí samotných. Ony jsou vedeny k samostatnému uvažování a syntézy témat tvoří samy na základě toho, co jim bylo představeno. Děti měly také možnost nad tématy dlouho, opakovaně a v tichosti

---

¹⁶⁶ CAVALLETTI, Sofia. *The Religious Potential of the Child*, s. 123

¹⁶⁷ tamtéž, s. 129

¹⁶⁸ tamtéž, s. 131

rozvažovat. Je mnohdy překvapující, jak hluboké jsou jejich postřehy, když vezmeme v potaz jejich věk. Vhodným uvedením do tématu, vhodným rozhovorem s dětmi je umožněn kontakt dítěte s Božím tajemstvím, je dán prostor Duchu svatému, aby konal svoje dílo.

4.1. Slovní a obrazové interpretace dětí v našem atriu

Práce v atriu je pro děti zpočátku nezvyklá. Obecně děti, které přicházejí bez zkušenosti s montessori pedagogikou, jsou velmi překvapené, pokud náhle získají svobodu ve výběru didaktického materiálu, svobodu v pohybu po atriu a někdo se jich na něco ptá, aniž by jim dával hotové odpovědi nebo hned hodnotil, zda-li jsou jejich odpovědi správné či nikoliv. Ze začátku jsem mnohokrát při prezentacích zaslechla: „Tak nám teda řekni, jak to je.“ Děti neodpovídaly a byly nervózní, že odpověď neznají. Ačkoliv zahleděl-li se člověk do jejich očí, zejména do očí těch dětí, které se zrovna neprojevovaly a které se soustředily, zjistil, že usilovně přemýšlejí.

Z vlastní zkušenosti mohu říci, že tento stav nejistoty netrvá dlouho a děti si na specifickou metodu zvyknou a stane se jim samozřejmou. I proto po několika našich společných setkání jsem zaslechla hovor dětí mezi sebou nad hořčičným semínkem v ozdobné krabičce, kdy jedna dívka (5 let) prohlásila před druhou dívkou: „Boží království je mistrovské dílo.“ A dlouze semínka se nerušeným zaujetím pozorovala.

Ve svém atriu jsem měla zatím možnost představit dětem podobenství o hořčičném zrnku, o kvásku a o pokladu nalezeném v poli.

Obrázky, které děti kreslí, jsou z počátku realistické. Pokud ale přemýšlejí hlouběji na témata, seznámí se s více tématy najednou, jejich kresby zaznamenají proměnu, a komentář k nim je plný nových pohledů na věc, takových, na které děti přišly samy, o nichž jsme určitě při prezentaci nehovořili.

Podářilo se mi zachytit 5letou dívku, která kreslila obrázek semínka (obr. 1 v příloze) a vnitřek vybarvila celý duhově. Ptala jsem se jí, co to znamená, a ona odpověděla: „To je ta Boží síla, schovaná a mocná.“ Na dalším setkání dívka nakreslila kněze, oltář a svatostánek a z něj vycházející duhovou záři (obr. 2). Na můj dotaz, co to znamená odpověděla: „To je ta síla, co svítí ze svatostánku. Jako v semínku.“ Děti znají svatostánek, mají jeho model v atriu k dispozici i s ciboriem a vědí, že ve skutečném

svatostánku je přítomný Ježíš v hostii. Ovšem na toto spojení, vyjádřené v kresbě duhou, dívka přišla sama.

Velmi častou kresbou v souvislosti s Božím královstvím je obrázek domu a v něm skupiny lidí, které děti popisují jako svou rodinu. 3letá dívka kreslí Boží království jako maminku, tatínka a sourozence, které na dotaz, co nakreslila, vyjmenovává (obr. 3). 5letá dívka pojala Boží království jako dům, kde je Ježíš a její rodina (obr. 4). Obdobně děti tímto způsobem kreslí Dobrého pastýře. Ten se u malých dětí často nějakým způsobem v kresbě vztahuje k matce, případně se objevuje symbol domu, který má symbolizovat matku.¹⁶⁹ Dalo by se tedy říci, že si tyto děti spojují Boží království stejně jako Dobrého pastýře, s pocitem bezpečí rodiny, s mateřskou láskou.

4letá dívka ztvárnila Boží království jako květinu, která vyrostla ze semínka a jak sama řekla: „Ta kytička roste, protože je milovaná.“ (obr. 5) Další zajímavější kresbou, kterou jsem měla možnost v atriu vidět, bylo Boží království znázorněné tak, že na obrázku byl hořčičný strom, Ježíš se srdcem a na stromě houpačka. 5letá dívka obrázek komentovala slovy: „To je Boží království, čeká tam na mě Ježíš a houpačka, protože se ráda houpu.“ (obr. 6)

Oblíbenou prezentací je podobenství o kvásku, kdy si s dětmi kvásek připravujeme a ony jej mohou ochutnávat. Jeden 6letý chlapec poznamenal, že to těsto bez kvásku mu vůbec nechutná. Když jsem se ho zeptala proč, odpověděl, protože je „mrtvé“. Pak se zamyslel, když jsem se dětí ptala, proč si myslí, že Ježíš přirovnal Boží království ke kvásku, co by to mohlo znamenat. Chlapec odvětil: „Kde není Bůh, tam je mrtvo.“

Podobenství o pokladu čeká v mém atriu na své viditelné plody. Truhlu s pokladem, která slouží pro práci s podobenství o pokladu, si děti s chutí berou a pracují s ní. Žasnou nad krásou drahých kamenů a perel, které v ní jsou uschované. Doufám, že si jednou tento úžas propojí s Božím královstvím.

Zajímavou zkušenost popsala katechetka Marcela Fojtíková-Roubalová. Při uvádění do modlitby Otče náš s 4-7letými dětmi nejprve začala hovořit o tom, co už o Božím království vědí. Děti odpovídaly, že je jako semínko, poklad, kvásek...Dále pokračovala, že ještě na jednom místě Pán Ježíš hovořil o Božím království a že toto místo pravděpodobně znají. Děti nevěděly. Po slavnostním přečtení modlitby Otče náš však byly velmi překvapené, že se v modlitbě o Božím království hovoří.

¹⁶⁹ CAVALLETTI, Sofia. *The Religious Potential of the Child*, s. 73

Katechetka se dále ptala, co se z modlitby Otče náš o Božím království dozvěděly. Zkušenost popisuje tak, že bylo krásné vidět ten úžas, když dětem došlo, co znamená, že Boží království je v nebi i na zemi. Katechetka se ptala dál, jaké je ještě Boží království. Jedno dítě odpovědělo, že je jako semínko, že se stane velkým a rozšiřuje se. Další reagovalo, že je jako kvas, že roste. Další si vzpomnělo na poklad, že je vzácné. Děti postupně přinášely podnosy s didaktickým materiálem a soustředěně s ním pracovaly.

4.2. Slovní a obrazové interpretace dětí uvedené v publikacích týkajících se KDP

Bohatý materiál nabízejí knihy Sofie Cavalletti, která doporučuje, aby si katecheté vedli deník, kam reakce dětí mají zaznamenávat.

V souvislosti s Božím královstvím ve své knize *The Religious Potential of the Child: Experiencing Scripture and Liturgy with Young Children* uvádí 3 obrázky. Na prvním obrázku (obr. 7), který nakreslilo 6leté dítě, je zachycen skutečný obsah podobenství o pokladu, kdy se poklad nachází v srdci. Nahoře je v překladu napsáno: „Farmář prodá všechno, co má a koupí ten poklad.“ Dole je pak nápis: „Farmář má ten poklad v srdci.“

Na dalším obrázku (obr. 8), opět od 6letého dítěte, je spojení křtu a atributů podobenství o Božím království. Křest, který zastupuje bílé roucho a ruce - symbol Ducha svatého, je zde prezentován ve spojení se „vzácnou perlou“ a s „vypěstovaným zrnkem pšenice“. Podobně je tomu na dalším obrázku 6letého dítěte (obr. 9), na kterém je znázorněn „dar křtu“, křestní symboly roucha a svíce, opět vztažené ruce symbolizující Ducha svatého a znovu vzácná perla, tentokrát schovaná v zářícím srdci.

Tyto obrázky spojující křest a Boží království jsou dokladem schopnosti předškolních dětí propojovat jednotlivá témata ve smysluplné, teologicky bohaté celky a je nám díky nim podhaleno, jak nad tajemstvím křesťanské víry děti mohou uvažovat.

V knize je dále uveden zápis z nepublikovaného deníku katechetky, která si poznamenala reakce dětí:

Zeptala jsem se dětí, o kom si myslí, že kupci pověděl o perle, že je vzácná. Děti odpověděly, že to byl Duch svatý, že kupec nebyl prorokem, ale přesto mu naslouchal. Vzdal se perel, kromě té pravé, ostatní byly falešné. Potom byl šťastný. Nikomu ji neukazuje, zavřel dveře, protože ho vyrušovali.¹⁷⁰

Z téhož deníku je záznam reakcí dětí na podobenství o kvásku. Uvedené odpovědi dětí skutečně vypověděly:

Kvásek má Boží sílu, protože pouze On jej může nechat růst. Kvásek je Boží království. Jak moc může vyrůst? Může jít až do nebe protože Království Boží je veliké. Nikdy nepřestane růst. Je v našich srdcích. Krása! Je to pravda! Ježíš měl pravdu! Ježíš mluví pravdu! Je tak velkí! Bůh musel dát sílu kvásku. Ježíš mluvil o Království božím. Jeho království musí růst a my tomu věříme, protože Ježíš je mocný. Je na nebesích, ale místo, které má nejraději je srdce. Je to mocné království. Ježíš nám dává drahocennou perlu, poklad, mocné království a my jsme šťastní. Jiné dary nás nezajímají, protože máme dar Ježíšův. Kdo je krásnější a mocnější.¹⁷¹

Když katechetka chtěla uvést prezentaci o Velikonocích a ptala se dětí, jak se mohou na největší svátek připravit, děti odpovídaly, že mají myslet na perlu a kvásek.¹⁷²

V souvislosti s Duchem svatým říkaly: „Duch svatý je jako oheň: Dává světlo a teplo. Nechá nás pochopit tajemství Boží a říká nám je jedno po druhém. Ale slyšíš je srdcem, tam, kde je perla. On šeptá.“¹⁷³

Malý chlapec z Mexika ztvárnil Boží království jako hořčičné zrno a strom, u kterého stojí postava, kterou označil za Boha a nahoře na obrázek umístil slunce a dárek s mašlí (obr. 10). Sofia Cavalletti k tomuto obrázku připojuje komentář:

Tato kresba je hlubokou interpretací daru jako tajemné energie, kterou nalézáme v semeni, všude kolem nás a v nás. A navíc nám připomíná to, že ačkoliv je tento dar v nás a kolem nás, nepochází od nás. Jeho zdroj musíme hledat mimo nás samotné. Je, a zároveň není náš.¹⁷⁴

Jaký potenciál musí být ukrytý v dítěti, které je schopné si uvědomit, že Boží království je dar, aniž by kdy tuto větu v souvislosti s Božím království slyšelo?

¹⁷⁰ CAVALLETTI, Sofia. *The Religious Potential of the Child*, s. 147-149

¹⁷¹ tamtéž, s. 148

¹⁷² tamtéž

¹⁷³ tamtéž, s. 149

¹⁷⁴ CAVALLETTI, Sofia. *The Religious Potential of the Child 6 to 12 Years Old*, s. 3

Zajímavé jsou i reakce starších dětí, které uvádí Sofia Cavalletti ve své knize *The Religious Potential of the Child 6 to 12 Years Old*. Starší děti spojují podobenství o hořčičném zrnku se vzkříšením. „Když se 7leté Anny katecheta zeptal: „Co chtěl Ježíš, abychom pochopili, když mluvil o malinkém semínku, které roste?“, odpověděla: „Vzkříšení Boha.“¹⁷⁵ Podobná reakce zazněla u chlapce jménem Matthew:

Matthew si vzal na špičku prstu malinké semínko hořčice. 45 minut s ním chodil po třídě. Potom se posadil v jiné části místnosti, pryč od ostatních, a četl si. Když se děti později sesedly do kruhu, sdílely svá pozorování: „Bůh je v tomto semínku.“ „Dlouho trvá, než vyrostе.“ „Bůh je velmi mocný.“ „Ježíš musel být velmi mocný, když vstal z mrtvých.“ Právě v této chvíli Matthew vykulil oči a prohlásil: „Ježíš se nám snažil říct, že největší je nejmenší a nejmenší je největší. To je velmi mocné.“ Matthew pochopil, že ve vzkříšení je uplatněn základní zákon reality.¹⁷⁶

Starší děti, které již vnímají dějinnou dimenzi a jsou jim představována témata týkající se dějin Božího království, vidí spojitost s dějinami a podobenstvími o Božím království. 8letá dívka nakreslila, jak vidí vývoj dějin jako růst hořčičného semínka. Pro 9letého chlapce je parusie časem, „kdy všichni lidé budou mít perlu.“¹⁷⁷

Děti si propojují podobenství o Božím království i s liturgií. 7letá dívka nakreslila kostel s oltářem, svatostánkem a komentovala to slovy, že „poklad Božího království je ukrytý ve svatostánku.“¹⁷⁸ Tato interpretace není nepodobná tomu, co se podařilo zaznamenat v mém atriu (kresba s duhou vycházející ze svatostánku).

Další propojení Božího království a liturgického dění je případ 4,5leté dívky, která umístila drahocennou perlu doprostřed kříže na oltáři.¹⁷⁹

Podobně 5letý chlapec umístil symboly Božího království spontánně na oltář (obr. 11) Na obrázku vpravo je tečka, která znázorňuje hořčičné zrnko, dále perla a další perly, mísa s kváskem, kalich, patena a svíčka. Za oltářem stojí smějící se autor obrázku. Chlapec obrázek okomentoval slovy: „Celé Boží království se nachází s Ježíšem na oltáři.“¹⁸⁰

¹⁷⁵ CAVALLETTI, Sofia. *The Religious Potential of the Child 6 to 12 Years Old*, s. 5

¹⁷⁶ tamtéž

¹⁷⁷ tamtéž, s. 23

¹⁷⁸ tamtéž, s. 63

¹⁷⁹ tamtéž

¹⁸⁰ CAVALLETTI, Sofia. *The Development of the Catechesis of the Good Shepherd: Inside the Atria in Rome*. Archdiocese of Chicago, Liturgy Training Publication, Chicago, IL 2014, s. 16

Další působivou syntézu 5letého dítěte se mi podařilo dohledat v časopise americké asociace *Journal of Catechesis of the Good Shepherd*. Na obrázku (obr. 12) vidíme vlevo hořčičné zrnko, hořčičný strom, který je spojený mnoha spojnicemi s křížem, na kterém je podle popisu vzkříšený Ježíš. Uprostřed se nachází vyobrazení poslední večeře s 12 apoštoly a zcela vpravo je namalován oltář s chlebem a vínem a místo kněze je zde rozsvícený paškál, který dělá gesto epikléze.¹⁸¹ Tajemství života a smrti, základní pravda naší víry, zjevení Boží lásky na kříži ve spojení s tím, co zakoušíme a slavíme v eucharistii, se nachází v interpretaci teprve 5letého dítěte.

---

¹⁸¹ *Journal of the Catechesis of the Good Shepherd 2003-2008*, Archdiocese of Chicago, Liturgy Training Publication, Chicago, IL 2009, s. 90

Závěr

Cílem práce bylo představit, jak jsou děti uváděny do tajemství Božího království v katechetickém programu Katecheze Dobrého pastýře, na co jsou kladeny důrazy, jaké jsou k tomu důvody a s jakými zkušenostmi s reakcemi dětí na toto téma se můžeme setkat.

Nejprve byl představen program Katecheze Dobrého pastýře obecně, aby bylo zjevné, na jakých principech je založen. Dále jsem se věnovala Božímu království, jak je o něm pojednáno především v synoptických evangeliích, aby bylo zřejmé, jak důležitou roli hraje v Ježíšově hlásání, a bylo tedy patrné, proč je toto téma do celku Katecheze Dobrého pastýře zařazeno. Na závěr teoretické části byla představena jednotlivá podobenství v exegezích a jakým způsobem jsou děti při katechezích do jejich tajemství uváděny. V teoretické části jsem předložila reakce dětí, které se mi podařilo získat a které jsou odrazem toho, jak děti tématu rozumí.

Z uvedených reakcí dětí je možné vyčíst, že děti spontánně hovoří o Božím království jako o daru, jako o místě, kde se cítí v bezpečí, kde je jim dobře. Je pro ně místem, kde je Ježíš, Dobrý pastýř. Objevují jeho sílu, kterou samy spojují s Ježíšem v eucharistii. Boží realita království se odehrává na oltáři, pozvání do Božího království je totožné s pozváním k nebeské hostině, jejíž předobraz se uskutečňuje na oltáři při mši svaté – i tak lze interpretovat to, co děti zatím nedokáží popsat slovy, ale co vyjadřují kresbami, když umisťují perlu, kvas a semínko na stůl Páně.

Děti přichází také na to, že skutečný poklad se nachází v srdci. Spojují nabídku nového života ve křtu s nabídkou Božího království. Poznávají v síle Božího království sílu, kterou je protnut veškerý život a která umožňuje vzkříšení.

Na reakcích můžeme vidět, jaký duchovní potenciál se v dítěti skrývá a k čemu vede vhodné doprovázení dítěte. Vidíme, že děti jsou schopné proniknout tajemství Božího království, jsou schopné odhalit jeho podstatu a smysluplně propojit tajemství Božího království s dalšími tajemstvími křesťanské víry. Dle mého názoru obtížně uchopitelné stěžejní téma Ježíšova hlásání – Boží království - dokáží zdařile reflektovat. Osobně jsem byla překvapená, že k výše uvedeným závěrům jsou schopné dojít teprve předškolní děti. Dokonce i 3leté děti, jejichž slovní vyjadřování je často omezené, dokáží uvažovat nad tajemstvími křesťanské víry a vyjádřit to v kresbě.

Uvedené dětské interpretace vznikly samostatným uvažováním dětí. Jsou to právě vlastní nikým nepodsunuté závěry, které mají největší potenciál stát se skutečnou odpovědí člověka na Boží volání. Na co děti přijdou ve svém uvažování samy pod vedením Ducha svatého, má největší potenciál dotknout se jejich srdce. Specifická metoda, která je při setkáních Katecheze Dobrého pastýře uplatňována, samostatné uvažování podle vlastního tempa dětem umožňuje.

Z obrázků a reakcí dětí je tedy možné usuzovat, že Katecheze Dobrého pastýře rozvíjí pozitivně duchovní život dětí a vztah mezi nimi a Bohem, o který jde v katechezích především. Tento potenciál formovat duchovní život se netýká jen dětí, ale i rodičů, kteří katecheze spolu s nimi navštěvují, a týká se i samotného katechety.

Je možné si povšimnout, že obrázky, které se mi podařilo získat z publikací o programu Katecheze Dobrého pastýře, jsou interpretačně bohatší než obrázky z našeho atria. Určitě má podíl fakt, že se publikují skutečně zajímavé syntézy, ale také skutečnost, že děti obvykle navštěvovaly atrium několik let pod vedením zkušeného katechety. Logické také je, že čím je starší dítě, tím je jeho schopnosti na vyšší úrovni, tedy jeho obrázky a slovní reakce jsou bohatší. Plný potenciál, který program Katecheze Dobrého pastýře nabízí, se může rozvinout při jeho realizaci ve všech stupních.

Otázkou zůstává vliv na duchovní život v dlouhodobějším horizontu jednotlivce. Zda-li například má vliv na pozdější duchovní život skutečnost, že dotyčný jednatel v dětství celý program nebo jeho část absolvoval.

V zahraničí, na rozdíl od České republiky, je zkušenost s programem napříč všemi věkovými stupni mnohaletá a dá se proto usuzovat, že byl proveden i výzkum v oblasti přínosů programu v dlouhodobějším horizontu. Nepodařilo se mi jej však dostupných zdrojích dohledat. Předpokládám však, že se vzhledem k tomu, že se program ve své podobě nemění a počet zemí, kde je realizován, stoupá, je jeho metoda úspěšná a pro rozvoj duchovního života přínosná.

K naplnění cíle programu je nutné vložit důvěru do dítěte, v jeho schopnosti navázat vztah s Bohem a rozvíjet ho. Je důležité, aby katecheta uvěřil, že pravým učitelem je Ježíš Kristus a Duch svatý, který působí v dětské duši proměnu. Pokud tomuto porozumí, nebude mít obavy dát dětem dostatečný prostor k samostatnému a nerušenému uvažování nad tajemstvím vztahu mezi Bohem a člověkem, nebude mít potřebu děti zkoušet a vyžadovat naučené odpovědi. Důvěra v potenciál tohoto

katechetického programu může také pomoci překonat obtíže, které spočívají ve vyšších nárocích na materiální a prostorové vybavení.

Věřím, že potenciál, který je v programu Katecheze Dobrého pastýře ukrytý a který, doufám, tato práce pomohla odhalit skrze dětské reakce a představení jednoho z jeho tematických okruhů – Boží království, bude v České republice dále rozvíjen a najde širší podporu mezi kněžími i laiky.

Seznam použitých zkratek

DV – Dei Verbum

EG – Evangelii gaudium

ChD - Christus Dominus

KDP – Katecheze Dobrého pastýře

VDK – Všeobecné direktorium pro katechizaci

VKD – Všeobecné katechetické direktorium

Seznam literatury

Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Ekumenický překlad. Praha: Biblická společnost, 1990

Dokumenty II. vatikánského koncilu. Praha: Zvon, 1995. Církevní dokumenty

Dokument o směřování katecheze a náboženského vzdělávání v České republice. Praha: Česká biskupská konference, 2015

Všeobecné direktorium pro katechizaci. Praha: Sekretariát České biskupské konference, 1998. Česká biskupská konference

Všeobecné katechetické direktorium. Praha: Sekretariát české biskupské konference, 1994. Česká biskupská konference

CAVALLETTI, Sofia. *The Development of the Catechesis of the Good Shepherd: Inside the Atria in Rome,* Chicago: Archdiocese of Chicago, Liturgy Training Publication 2014

CAVALLETTI, Sofia – COULTER, Patricia – GOBBI, Gianna – MONTANARO QUATOCCHI, Silvana – ROJCEWICZ, Rebekah. *The Good Shepherd and the child: a joyful journey.* Chicago, IL: Liturgy Training Publications, 1996

CAVALLETTI, Sofia. *The Religious Potential of the Child: Experiencing Scripture and Liturgy with Young Children.* Chicago, IL: Catechesis of the Good Shepherd Publications, 1992

CAVALLETTI, Sofia. *The Religious Potential of the Child 6 to 12 Years Old: a description of an experience.* Chicago, IL: Catechesis of the Good Shepherd Publications, 2002

CAVALLETTI, Sofia – COULTER, Patricia. *Ways to nurture the relationship with God*. Chicago, IL: Liturgy training publications, 2010

DONAHUE, John R. – HARRINGTON Daniel J. *Sacra pagina: Evangelium podle Marka*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006

DOUGLAS, J. D. *Nový biblický slovník*. Praha: Návrat domů, 3. vydání, 2017

FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Lukáše: Porozumět Božímu slovu*. Praha: Paulínky, 2011

FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Marka: Porozumět Božímu slovu*. Praha: Paulínky, 2007

FAUSTI, Silvano. *Nad Evangeliem podle Matouše: Porozumět Božímu slovu*. Praha: Paulínky, 2009

GARRIDO, Ann. *A Year with Sofia Cavalletti: Daily Reflections on the Spiritual and Theological Influences of the Catechesis of the Good Shepherd*. Chicago: Archdiocese of Chicago, Liturgy Training Publications, 2017

GOBBI, Gianna. *Listening to God with Children: The Montessori Method Applied to the Catechesis of Children*. Loveland: Treehaus Communications, 1998

HARRINGTON, Daniel J. *Sacra pagina: Evangelium podle Matouše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003

JOHNSON, Luke T. *Sacra pagina: Evangelium podle Lukáše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005

LIMBECK, Meinrad. *Evangelium sv. Matouše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996

MONTESSORI, Maria. *Absorbující mysl*. Praha: SPS – nakladatelství světových pedagogických směrů, 2003

MONTESSORI, Maria. *I bambini viventi nella chiesa*. Neapol, 1922. In SCHULZ-BENESCH, Günter – OSWLAD, Paul. *Gott und das Kind*, 2001, Freiburg: Heider, 2001

MONTESSORI, Maria. *Objevování dítěte*. 2. vydání. Praha: Portál, 2017

MONTESSORI, Maria. *Tajuplné dětství*. Praha: Triton, 2012

MONTESSORI, Maria. *The Mass Explained to Children*. London: Sheed & Ward, 1932

MONTESSORI, Maria – STANDING, E.M. *The Child in the Church: Essays on the religious education of children and the training of character*. St. Paul: Catechetical Guild, 1965

MÜLLER, Paul-Gerhard. *Evangelium sv. Lukáše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998

POKORNÝ, Petr. *Evangelium podle Marka*. Praha: Centrum biblických studií AVČR a UK v Praze ve spolupráci s Českou biblickou společností, 2016

POKORNÝ, Petr a Ulrich HECKEL. *Úvod do Nového zákona: přehled literatury a teologie*. Praha: Vyšehrad, 2013

RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského: historicko-teologický úvod do Nového zákona*. Praha: Karolinum, 2008

STANDING, E.M. *Maria Montessori: Her life and work*. New York: Plume, 1998

SURMA, Barbara – BIEL, Krzysztof. *Já jsem dobrý pastýř: průvodce programem Katecheze Dobrého pastýře*. V Praze: Stanislav Juhaňák - Triton, 2016

VIVIANO, Benedict. *Království Boží v dějinách*. Praha: Vyšehrad, 2008

ZELINKOVÁ, Olga. *Pomoz mi, abych to dokázal: pedagogika Marie Montessoriové a její metody dnes*. Praha: Portál, 1997

Články a časopisy

BRANDHAUER, Petra. Vhled do náboženské výchovy Marie Montessori. *Cesty katecheze*, roč. 2014, č. 2-3, s. 17-21

CAVALLETTI, Sofia. Searching Among Memories. *Commemorative Journal Sofia Cavalletti 1917-2011*, Liturgy Training Publications, 2012

CAVALLETTI, Sofia. Maria Montessori and the Catechesis of the Good Shepherd. *The Catechesis of the Good Shepherd Journal* 2008, č.23, s. 4-7

FOSSION, André – DŘÍMAL, Ludvík. Katechumenát jako inspirativní model každé katecheze. *Cesty katecheze*, roč. 2010, č. 2, s. 24-25

Journal of the Catechesis of the Good Shepherd 1998-2002, Archdiocese of Chicago, Liturgy Training Publication, Chicago, 2003

Journal of the Catechesis of the Good Shepherd 2003-2008, Archdiocese of Chicago, Liturgy Training Publication, Chicago, 2009

MAXWELL, Karen. *Introduction*. Commemorative Journal Sofia Cavalletti 1917-2011, s. 2-3

SURMA, Barbara. Rozvíjení daru víry v Katechezi Dobrého pastýře. *Cesty katecheze*, roč. 2013, č. 1, s. 13-17

ZIMMERMANNOVÁ, Marie. A Kerygmatic Liturgical Model of Catechesis in the Work of Sofia Cavalletti. *AUC Theologica* 2018, roč. 8, č. 2, s. 51-64

ZIMMERMANNOVÁ, Marie. Josef Andreas Jungmann a kerygmatický přístup ke katechezi. *Cesty katecheze* 2011, roč. 3, č. 1, s. 20-21

Elektronické zdroje

Asociación Colombiana para la Formación Religiosa Católica. *Biografía de Gianna Gobbi*. [8.3.2019]

<<http://www.acoforec.org/website/index.php/component/content/article/15-catequesis-del-buen-pastor/78-biografia-de-gianna-gobbi-ok?Itemid=124>>

DŘÍMAL, L. Vliv koncilu na obnovu katecheze. *Teologické texty*, 2003, č.1. [8.3.2019]

<<https://www.teologicketexty.cz/casopis/2003-1/Vliv-koncilu-na-obnovu-katecheze.html>>

GARRIDO, Ann M. *The Faith of a Child: An increasingly popular approach to teaching young people the faith* (5.9.2008) [18.8.2018].

<<https://www.americamagazine.org/issue/667/article/faith-child>>

MAY, Scotie. *Sofia Cavalletti*. [10.10.2018].

<http://www.talbot.edu/ce20/educators/catholic/sophia_cavalletti/>

MAY, Scotie. *Maria Montessori*. [8.3.2019]

<<https://www.biola.edu/talbot/ce20/database/maria-montessori>>

<<https://www.katechedobrehopastyre.cz/news/a32-principu-k-reflexi-charakteristika-programu-kdp/>> (9.7.2016) [21.03.2019]

Seznam příloh

Příloha 1: dokument „32 points of reflection“ v českém překladu

Příloha 2: schéma „Přehled témat programu Katecheze Dobrého pastýře“

Příloha 3: kresby dětí z našeho atrie

Příloha 4: kresby dětí uvedené v publikacích týkajících se Katecheze Dobrého pastýře

Příloha 1: **32 principů k reflexi - charakteristika programu KDP** (zdroj: <https://www.katechedobrehopastyre.cz/news/a32-principu-k-reflexi-charakteristika-programu-kdp/>) (9.7. 2016) [21.03.2019])

1. Dítě, zejména jeho náboženský život, je ústředním bodem zájmu a úsilí Katecheze Dobrého pastýře.

- Katecheze pozoruje a studuje základní potřeby dítěte a projevy těchto životně důležitých potřeb odpovídajících vývojové fázi dítěte.
- Katecheté prožívají/sdílejí s dítětem společnou náboženskou zkušenost v souladu s učením evangelia: "Jestliže znovu nebudete jako děti, jistě nevejdete do nebeského království." (Matouš 18,3)
- Katecheta se stará o podmínky, které jsou pro život víry dítěte nezbytné, pro jeho zakoušení a vzkvétání.

2. S tímto zacílením ve své mysli a v souladu s vizí Marie Montessori o člověku katecheta připravuje prostředí nazývané atrium, které napomáhá rozvoji života z víry.

3. Atrium je společenství, v němž děti a dospělí společně prožívají náboženský zážitek, který usnadňuje zapojení do širšího společenství rodiny, kostela a dalších sociálních sfér.

- Atrium je místem modlitby, v němž se práce a studium spontánně stává meditací, rozjímáním a modlitbou.
- Atrium je místem, ve kterém je jediným Učitelem Kristus; Děti i dospělí se zde dostávají do postoje naslouchání jeho Slovu a snaží se proniknout do tajemství liturgické slavnosti.

4. Předávání křesťanského poselství v atriu má oslavný charakter.

- Katecheta není učitel, pamatuje si, že jediný Učitel je sám Kristus.
- Katecheta se vzdá každé formy kontroly (například kvízy, texty, zkoušky, atd.) v duchu chudoby před zážitky/zkušeností, jehož plody nejsou dětem vlastní.

5. Témata prezentována v atriu jsou ta, na něž děti reagují s hloubkou a radostí. Tato témata jsou převzata z Bible a liturgie (modlitby a svátostí) jako základních zdrojů pro vytváření a udržování křesťanského života v každém vývojovém stadiu a zejména pro osvětlení a výživu dítěte v jeho/jejích nejdůležitějších náboženských potřebách.

6. Slovo je hlášáno, co možná nejobjektivnějším způsobem je to možné, takže slova dospělého nebrání komunikaci mezi Bohem, který mluví, a Božím stvořením,

kteřé naslouchá. Jediným cílem slov dospělého je diskřétně sloužit naslouchání Božímu slovu v souladu s Ježíšovým vlastním prohlášením v evangeliu: "Moje učení není moje, toho, kdo mne poslal." (J 7,16)

7. Katecheta Dobrého pastýře nezahrnuje/nezařazuje do katecheze jiná témata než ta, která vycházejí z nezbytnosti a specifičnosti životně důležitých potřeb dětí a naší práce s ním.

8. Setkání v atriu se konají jednou týdně a měla by trvat nejméně dvě hodiny, z nichž jen malá část je často věnována prezentaci katechety. Většina času je vyhrazena pro osobní práci dítěte.

9. V souladu s všeobecnou církví život v atriu sleduje/kopíruje liturgický rok; okamžiky, které jsou obzvláště intenzivní, jsou Vánoce/Zjevení Páně a Velikonoce/Letnice.

10. Eucharistie je centrem života v atriu na každém věkovém stupni programu. Materiál o eucharistii je v atriu umístěn na základě přístupu jednotlivých denominací křesťanských církví.

11. Slavení prvního svatého přijímání dětí je každoročně slavnostně ohlašováno a děti na něj odpovídají podle své touhy po svátosti a podle své vyzrálosti, která je rozlišována s pomocí rodiny, katechetů a kněze.

12. Slavení prvního svatého přijímání předchází intenzivní období přípravy, které se skládá ze zvláštních týdních setkání mimo pravidelné katecheze v atriu.

13. Bezprostředně před prvním svatým přijímáním se děti společně stáhnou do ústraní na celé čtyři dny (od rána do večera). Základními prvky této duchovní obnovy jsou:

- denní slavení eucharistie
- poskytnutí příležitosti dětem pracovat v klidu s tím, co již znají, bez toho, že by se jim ukazovala nová prezentace;
- v rozšíření času ústraní až do večera v den prvního svatého přijímání tak, aby děti nebyly příliš rychle vyrušeny běžným životem.

14. Slavení první svátosti smíření je slavnostně spojeno se znamením křtu, a to s bílým rouchem a světlem a v případě katechumenů se slavením křtu.

15. Pozornost je věnována intenzivnějšímu setkání s rodinami během období před prvním svatým přijímáním.

16. Katecheze v roce po prvním přijímání se vrací a rozšiřují témata, která již byla uvedena a prezentována, a to na základě nových potřeb, které se objeví v této vývojové fázi dětí.

17. Materiál je umístěn tak, aby byl k dispozici dětem. Účelem osobní práce dětí s materiálem je jejich meditace nad tématem, které bylo prezentováno, a jeho vstřebání.

18. Materiál musí být atraktivní, ale střídavý a musí se striktně vztahovat k tématu, které pomáhá prezentovat. Při výrobě materiálu katecheta odhlíží od přidané povrchní výzdoby, která by odváděla děti od základu tématu. Jinými slovy materiál musí být jednoduchý, podstatný, „chudý“, aby nezastínil bohatství tématu.

19. Stejně doporučení jako v bodě osmnáct platí pro zařízení atrie. KDP může být uskutečněna v každém sociálním a kulturním prostředí.

20. Materiály připravené katechety v atriu jsou věrné ověřeným modelům KDP. Vzhled těchto modelů je výsledkem dlouhé spolupráce při sledování dětí a rozvíjeli se podle potřeb dětí každého vývojového stádia.

21. Tento materiál umožňuje katechetovi zaujmout jeho její správné "místo" jako "neužitečného služebníka." (Lk 17,10). Tento výraz znamená, že katecheta má za úkol uskutečnit a naplnit svoji roli, ale výsledky jeho práce mohou jít mnohem dál za to, co on/ona dělá, protože jediným pravým učitelem je Ježíš Kristus.

22. Katecheta spolupracuje v duchu jednoty a harmonie s Božím plánem spásy a v souladu s tématem jednoty tak silně vyjádřeném v podobenství o dobrém pastýři (Jan 10, 1nn) a v metafoře o pravé vinné révě (Jan 15, 1nn). Má své schopnosti a zkušenosti nabídnout velkoryse pro blaho všech.

23. Dospělý musí být před schopnostmi dítěte pokorný. Je nutné, aby mezi nimi byl nastolen správný vztah: respektovat osobnost dítěte a čekat, až dítě odhalí odpovědi na předložené otázky samo.

24. K úkolům katechety patří:

- jít hlouběji do křesťanské zvěsti skrze znalost biblických a liturgických zdrojů a pokračující živé tradice církve, což zahrnuje i teologické, sociální a ekumenické hnutí, která ožívají církev dnes;
- příprava prostředí a udržování pořádku v tomto prostředí (atria) tak, aby podporovalo soustředění, ticho a rozjímání jak u dětí a dospělých;
- vlastní příprava materiálů sebe co nejvíce samostatně a zároveň ve spolupráci s ostatními v oblastech, které jsou mimo něčí schopnosti.

25. Důvody, proč je vyžadováno, aby si udělali katecheté materiál sami vlastníma rukama jsou:

- vstřebat obsah tématu mnohem hlouběji;
- bojovat proti spěchu, konzumismu a dokonce proti nadměrné „efektivitě“;
- zklidnit sebe sama do rytmu dítěte a také pro spolupráci s Duchem Svatým;
- pokoušet se integrovat ruce, mysl a srdce.

26. První povinností katechety je pracovat s dětmi v atriu; tato povinnost ho zároveň vede k otevřenosti k potřebám katecheze všeobecně a činí jej/ji zodpovědným za jiné formy služby, která je nezbytná.

27. KDP se také soustředí na pomoc dospělým otevřít své oči ke skrytému bohatství dítěte, zvláště k dětskému spirituálnímu zdraví tak, aby dospělí byli vedeni a vyučováni dítětem a sloužili mu/jí. Hlavními principy v této oblasti jsou:

- KDP není zaměřena na úspěch;
- není nastavena tak, že je důležité zapůsobit na ostatní (Iz 10, 33-11,10)
- je věrna duchu hořčičného semínka (Mt 13, 31)
- je solidární s těmi nejmenšími v církvi.

28. KDP zvláště oceňuje spirituální hodnoty dětství a přeje si zvyšovat poznání orientované na tvorbu dějin spásy ve spravedlnosti a solidaritě.

29. KDP je otevřena všem křesťanským denominacím a různým povinnostem uvnitř církve.

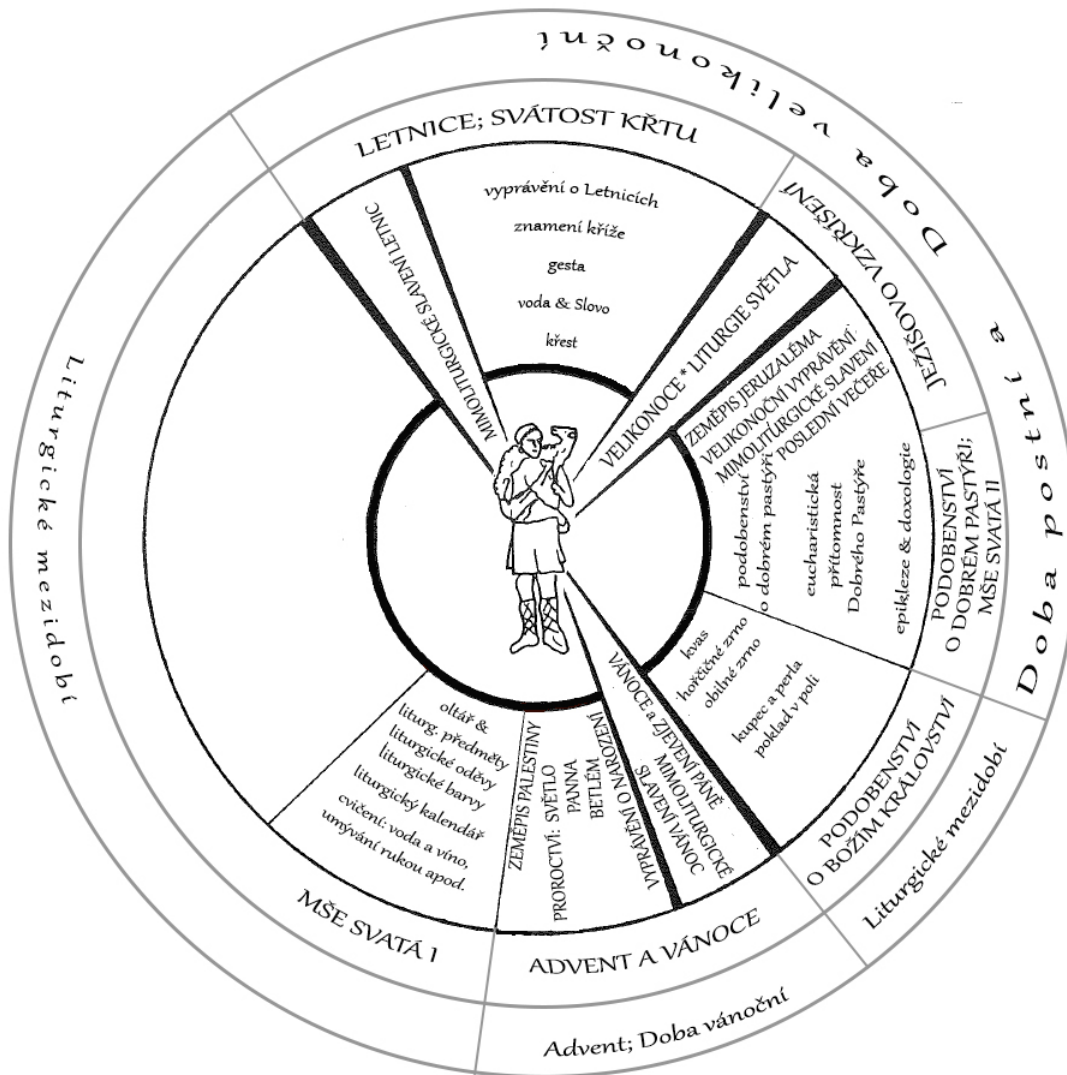
30. KDP nabízí své služby diecézím a dílům, která působí ve společenství s biskupem.

31. Každé atrium využívá pomoci kněze, který je pozorný k dětem, zvláště k jejich náboženským schopnostem, slaví s nimi eucharistii a svátost smíření a pracuje v souladu s duchem KDP.

32. Katecheze Dobrého pastýře má experimentální charakter a je otevřena jít stále hlouběji do nekonečného tajemství Boha a Boží smlouvy s celým stvořením.

(První návrh těchto bodů byl vytvořen Římskou asociací v květnu 1993. Pak byl předložen k připomínkování prvnímu Mezinárodnímu sympoziu v říjnu 1994 v Římě. Změny byly navrženy na schůzce v Římě 30. března 1995. Tyto body pak byly revidovány Mezinárodní radou, říjen 1996.)

Příloha 2: Přehled témat programu Katecheze Dobrého pastýře. (zdroj: CAVALLETTI. Sofia. *The Religious Potential of the Child*, s. 64; schéma upravila Marie Zimmermannová)

Příloha 3: Kresby dětí z našeho atria

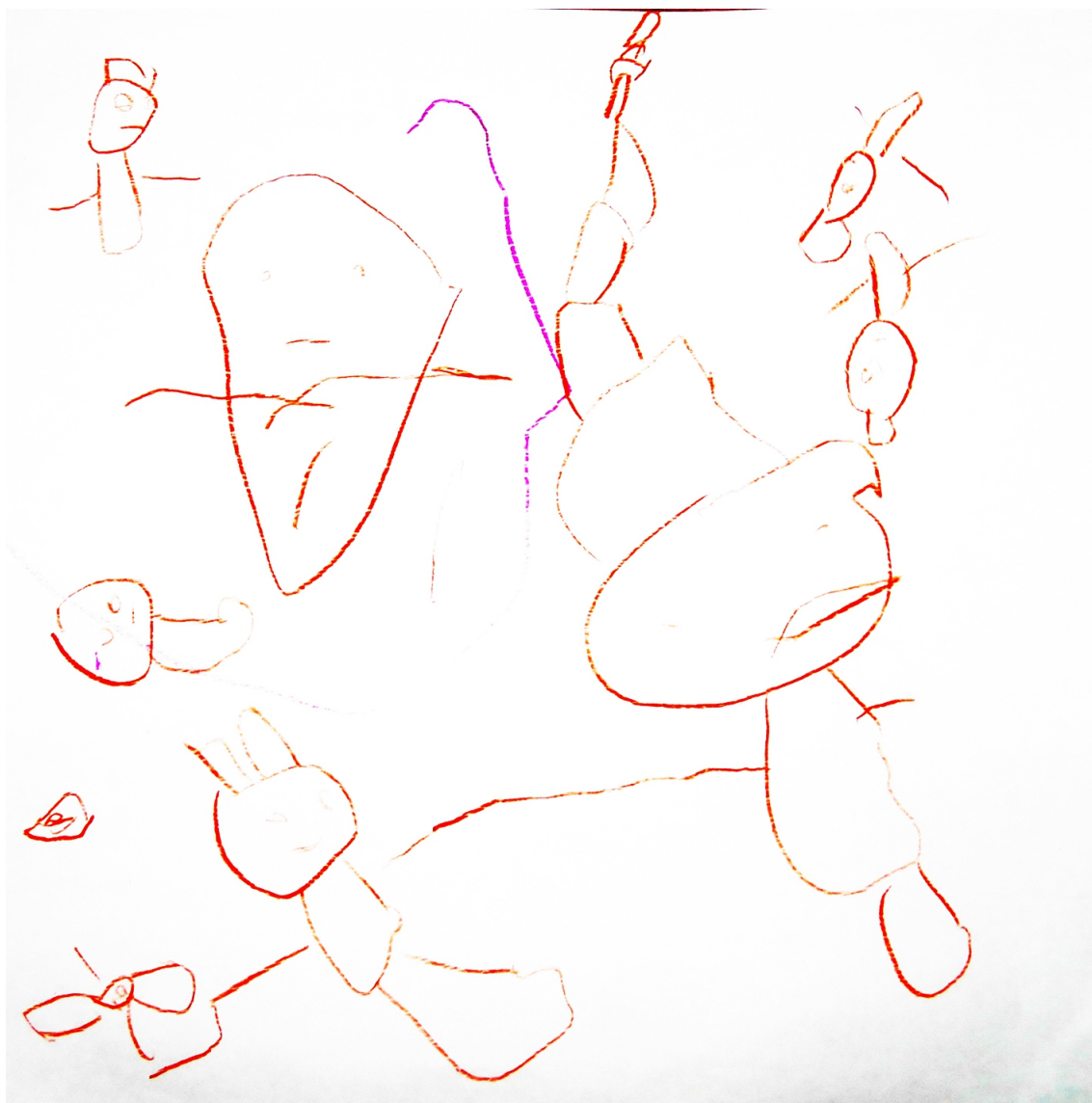
Obr. 1: „hořčičné zrnko s duhou“ (zdroj: fotoarchiv autorky)

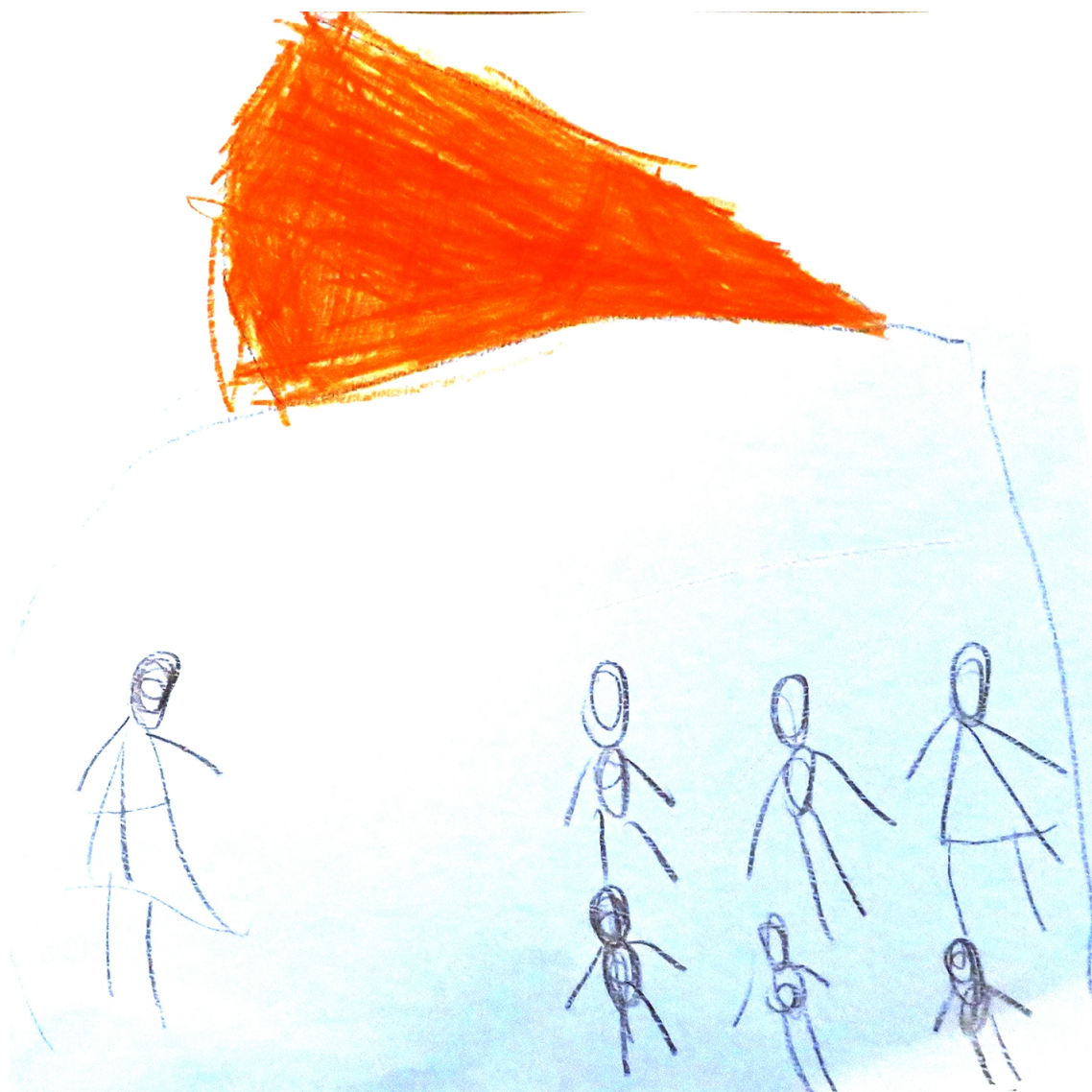
Obr. 2: „svatostánek s duhou“ (zdroj: fotoarchiv autorky)

Obr. 3: „Boží království jako rodina“ (zdroj: fotoarchiv autorky)

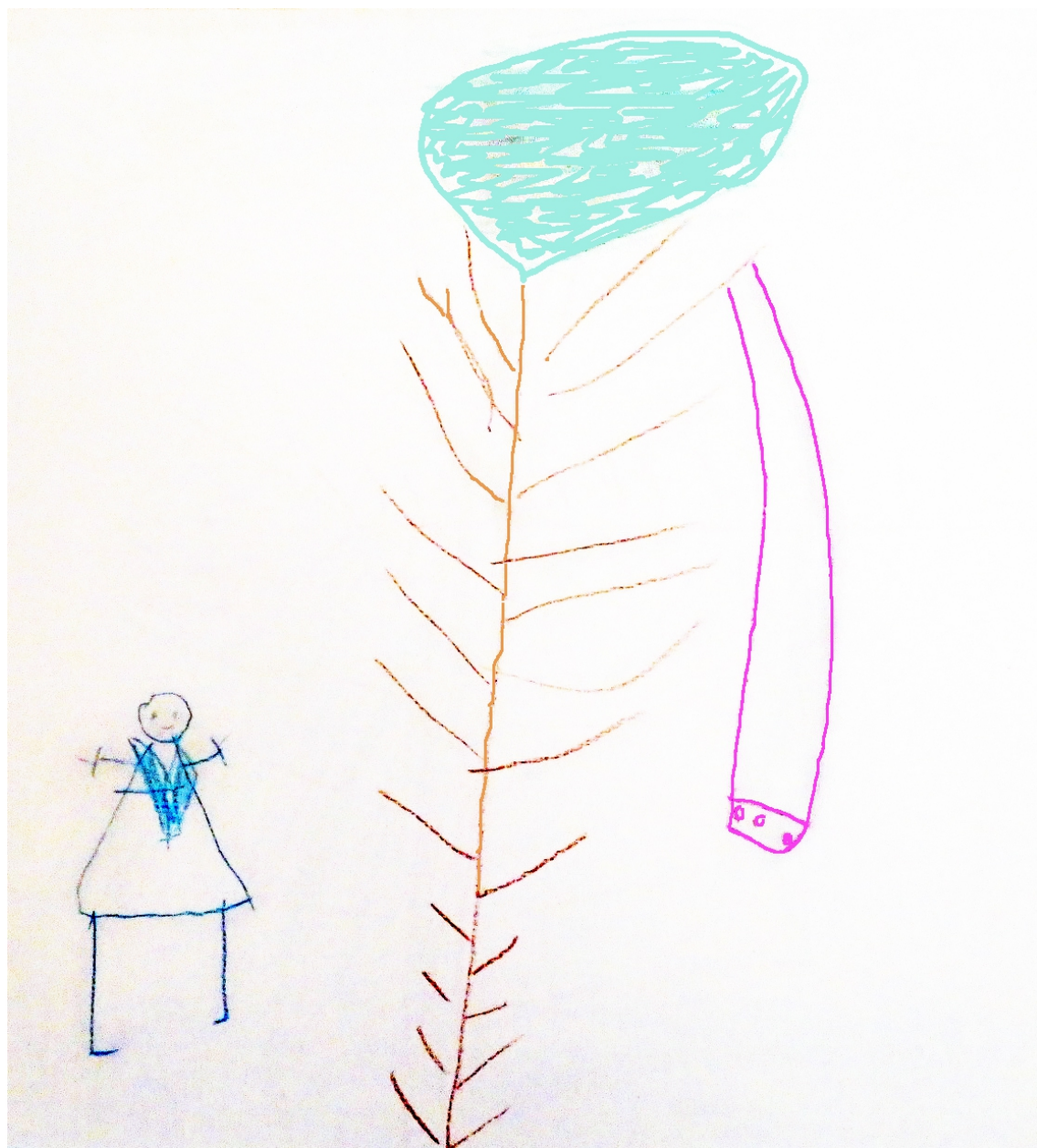
Obr. 4: „Boží království jako rodina v domě“ (zdroj: fotoarchiv autorky)

Obr. 5: „květina roste protože je milovaná“ (zdroj: fotoarchiv autorky)

Obr. 6: „Boží království s houpačkou“ (zdroj: fotoarchiv autorky)

Příloha 4: **Kresby dětí uvedené v publikacích týkajících se Katecheze Dobrého pastýře**

Obr. 7: „Boží království je poklad v srdci“ (zdroj: CAVALLETTI, Sofia. *The Religious Potential of the Child*, příloha, Fig. 48)

il contadino vendette tutto e comperò
quell tesoro »

il contadino ha il tesoro nel cuore

Bruno Katirua

Fig. 48

Obr. 8: spojení tématu křtu a perly (zdroj CAVALLETTI, Sofia. *The Religious Potential of the Child*, příloha, Fig. 49)

Fig. 49

Obr. 9: další spojení tématu křtu a perly (zdroj: CAVALLETTI, Sofia. *The Religious Potential of the Child*, příloha, Fig. 50)

Fig. 50

Obr. 10: „Boží království jako dar“ (zdroj: CAVALLETTI, Sofia. *The Religious Potential of the Child 6 to 12 Years Old*, příloha, Fig. 1)

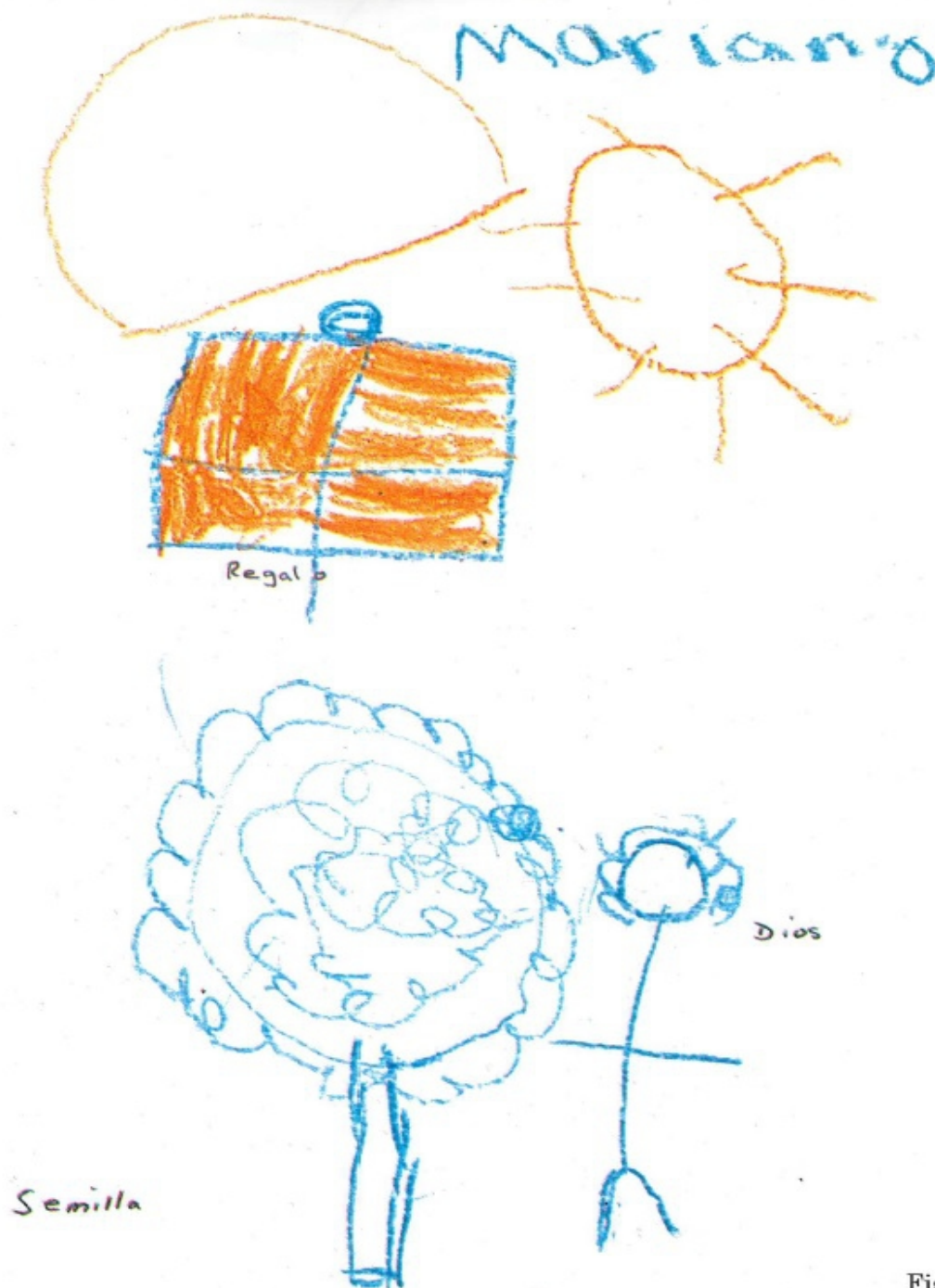
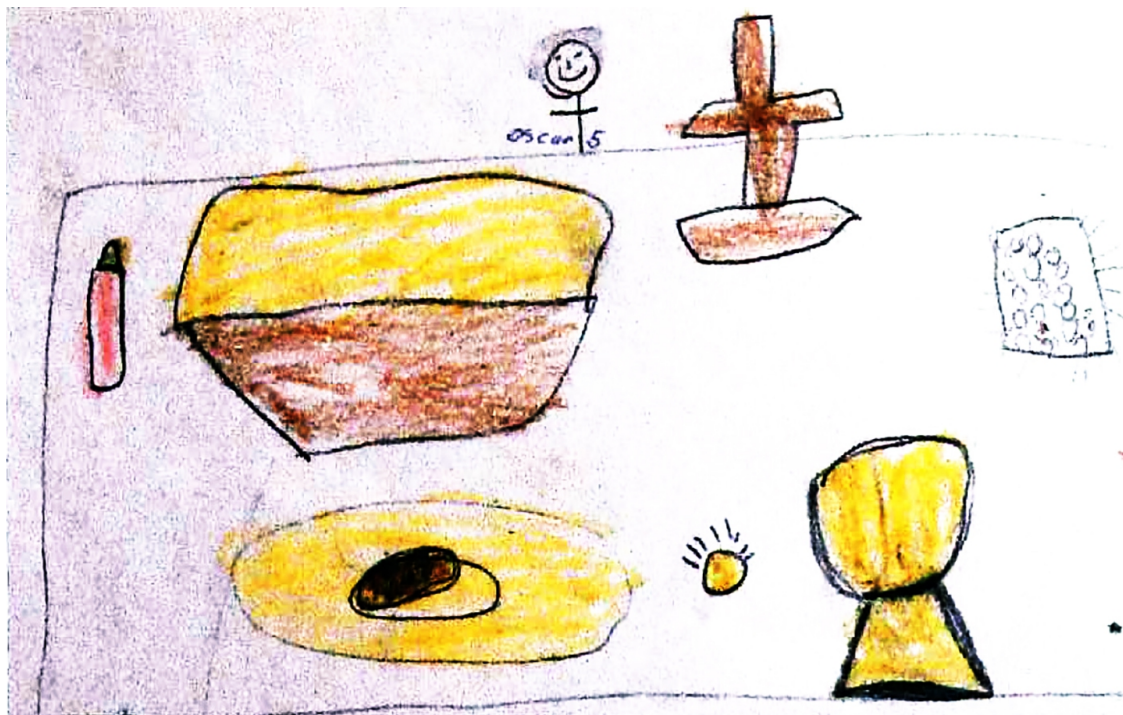

Fig. 1

Obr. 11: spojení liturgie a atributů podobenství Božího království (zdroj: CAVALLETTI, Sofia. *The Development of the Catechesis of the Good Shepherd: Inside the Atria in Rome*, s. 16)

Obr. 12: spojení hořčičného stromu, vzkříšení, poslední večeře a mše svaté (zdroj: *Journal of the Catechesis of the Good Shepherd 2003-2008*, s. 90)

